

A Love Letter to Accents

Näyttelijän näkökulma englannin kielen aksentteihin
ja niiden transformatiiviseen voimaan

SUSANNA HYVÄRINEN

TIIVISTELMÄ**PÄIVÄYS:****TEKIJÄ**

Susanna Hyvärinen

KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA

Näyttelijäntaiteen kaksivuotinen maisteriohjelma

KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI

A Love Letter to Accents – Näyttelijän näkökulma englannin kielen aksentteihin ja niiden transformatiiviseen voimaan.

KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET)

63 s.

TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI

Neptune. Ohjaus. Gréta Kristín Ómarsdóttir. Ensi-ilta Teatterikorkeakoulussa 11.2.2023. Näyttämöllä: Edit Williams, Linnea Sundblom, Senja Rajalin, Susanna Hyvärinen, Yoandy Jimeno ja Vera Boitcova. Äänisuunnittelu: Juri Jänis. Lavastus: Magnús Sigurðarson. Valosuunnittelu: Mari Agge. Pukusuunnittelu: Jenni Sarkkinen.

Täytä myös erillinen kuvailutietolomake (dvd-kansi).

Taiteellinen osio on Teatterikorkeakoulun tuotantoa Taiteellinen osio ei ole Teatterikorkeakoulun tuotantoa (tekijänoikeuksista on sovittu) Taiteellisesta osiosta ei ole tallennetta

Kirjallinen opinnäytetyöni käsittelee englannin kielen aksentteja näyttelijäntaiteessa ja niiden transformatiivista voimaa.

Englannin kielen puhuminen on aina ollut minulle nautinnollista. Koen, että englantia puhuessani olen joku muu, Susanna 2.0. Jollain tapaa englanniksi puhuminen on ollut minulle yksi ensimmäisistä rooleistani, joita olen ottanut. Näin olen se on ollut osa askelmerkkejäni kohti näyttelijäntäytöä.

Kun lähdin opiskelemaan Iso-Britanniaan näyttelijäntaiteesta East 15 Acting Schooliin, törmäsin ensimmäistä kertaa kysymykseen: ”What’s your accent?” Suhteeni englannin kieleen ja aksentteihin laajeni. Mitä kaikkea aksentti kertoo minusta? Mitä tarinaa se kertoo? Mitä historiaa ja mielikuvia se kantaa? Mitä se kertoo yhteisöstäni? Asemastani yhteiskunnassa? Mitä se paljastaa minusta?

Pelkkä tapamme puhua kertoo meistä enemmän kuin arvaammekaan. Aksentti on keino luoda hahmolle henkilöhistoriaa. Sen avulla voimme rikastuttaa roolityötä, tarkentaa hahmomme ääriä ja kertoa fiktiivisestä maailmastamme runsaammin. Aksentti on hienovarainen väylä laajentaa hahmon ja kerronnan rajoja.

Tänä päivänä kansainväliset yhteistyötuotannot tuovat suomalaisille näyttelijöille yhä enemmän mahdollisuuksia näyttää englanniksi. Kun näyttelemme englanniksi, aksentit astuvat kuvioon. Mikäli meillä, suomalaisilla näyttelijöillä, on käsitys aksenteista ja niiden opiskelusta, mahdollisuutemme pärjätä kansainvälisesti mahdollisesti myös parantuvat. Tätä minä toivon. Enemmän mahdollisuuksia, enemmän avattuja ovia, enemmän esimerkkejä kansainvälisestä taiteellisesta työstä. Suomalaista tekijyyttä maailmankartalla.

Lähestyn aksentteja ja niiden opiskelua hyvin käytännönläheisestä näkökulmasta.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten kolme aksenttiopettajaa: Nina Zendejasia, Ron Carlosia ja Julie Foh:ta.

Heidän lisäksi haastattelin *The Lisa Richards Agency* agenttia Raakel Huikuria.

Alkuun määritän termin aksentti, jonka jälkeen lähdän purkamaan aksenttien opiskelua *Knight-Thompson Speechworkin* ja teoksen *How To Do Accents* oppien avulla. Tämän jälkeen jaan omakohtaisia kokemuksiani aksenttien opiskelusta sekä yksilö- että ryhmäopetuksessa. Avaan tapani tehdä etukäteistyötä ennen yksilötunteja ja kerron oppien soveltamisesta kohtausharjoituksissa. Kerron laajemmin monivaiheisesta matkastani hahmoni *Harley Quinnin* ja *Brooklyn*-aksentin parissa. Loppuun avaen vielä näyttelijäagentin näkökulmaa aksentteihin sekä käsittelem kulttuurisen omimisen tematiikkaa suhteessa aksentteihin fiktiassa.

Opinnäytetyöni on rakkauskirje aksenteille. A Love Letter to Accents.

Toivon, että työni antaa käytännönläheisiä vinkkejä aksenttien opiskeluun ja innostaa laajempaan tutkimustyöhön. Haluan inspiroida näyttelijöitä rakastamaan aksentteihin ja niiden transformatiiviseen voimaan.

ASIASANAT

Näyttelijäntaide, näyttelijäntyö, aksentti, accent, englannin kielen aksentit, näyttelijäntyö englanniksi, transformaatio, muodonmuutos.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. MIKSI RAKASTAN AKSENTTEJA?	10
3. MIKÄ ON AKSENTTI?	12
3.1. Meillä kaikilla on aksentti	13
4. NÄKÖKULMIA JA LÄHESTYMISTAPOJA AKSENTTEIHIN	15
4.1 KTS: People	16
4.2 KTS: Posture	18
4.2.1 <i>Posture: Zone, Tone, Setting ja Direction</i>	22
4.2.2 <i>Posture: Tunnista ja tunne ääntöväylän muutokset</i>	25
4.3 KTS: Prosody – Aksenttien rytmi ja musikaalisuus	26
4.3.1 <i>Prosody: Laban Efforts</i>	27
4.3.2 <i>Prosody: Tune eli melodia ja rytmi</i>	30
4.4 KTS: Pronunciation eli ääntäminen	32
5. AKSENTTITUNTEJA JA HAHMON RAKENTAMISTA	34
5.1 East 15 Acting School ja ryhmäopetus	34
5.2 Yksilötunneista yleisesti	37
5.2.1 <i>Etukäteistyötä ja hahmon rakentamista</i>	38
5.2.2 <i>Ensimmäinen kerta aksentin kanssa –muistelo</i>	41
5.2.3 <i>Yksilötunti: Nina Zendejas</i>	43
6. MITÄ AKSENTTEJA SUOMALAISTEN NÄYTTELIJÖIDEN PITÄISI OSATA?	46
7. ONKO AKSENTEILLÄ NÄYTTELEMISEN KULTTUURISTA OMIMISTA?	51
8. LOPUKSI	57
9. LÄHTEET	60

1. JOHDANTO

Miksi suomalainen näyttelijäopiskelija kirjoittaa opinnäytetyönsä englannin kielen aksenteista Teatterikorkeakoulussa?

Hypätäänpä ajassa taaksepäin.

Kymmenvuotias tyttö pesee hampaitaan vessanpeilin edessä. Kello on jo yhdeksän ja oven takaa kuuluu television vaimea mumina. Keltainen valo sirisee. Tyttö tuijottaa peiliä. Hän siristää silmiä. Huulet mutristuvat hammastahnavaahton alla. Sylkäisy.

– *It's leviosa, not leviosaaa!*

Hermionen kiharapilvi heilahtaa ja hammasharja halkaisee ilmaa. Peiliin roiskuu hammastahnapisaroita.

En muista aikaa, jolloin en olisi pitänyt englannin kielestä. Se on aina kiehtonut minua. Englannin kieli on ollut portti jonnekin muualle. Se on liittynyt elokuviin, sarjoihin, fantasiamaailmoihin ja fiktion. Se on tarkoittanut seikkailuja ja ulkomaan matkoja. Se on tarkoittanut Harry Pottereita ja Sex and the Cityä. Ennen kaikkea, se on tarkoittanut roolin ottamista. Kun puhun englantia, olen joku toinen. Susanna 2.0.

Peruskoulussa en ollut englanninkielisellä luokalla vaan aloitin englannin opiskelun silloin kun muutkin. Kadehdin ja ihailin serkkujani, joiden perhe muutti setäni työn perässä ulkomaille. He asuivat Kiinassa ja Norjassa ja opiskelivat kansainvälisillä luokilla. Muistan vieläkin lorun, jonka he opettivat minulle vierailullaan koto-Suomeen:

*”The sun, I swear, is bleaching up my gorgeous hair,
my makeup is smearing, I even lost an earring.
Twenty-three, Forty-four, I don't know the stupid score.
Go, go, fight, fight. Gee I hope I look alright!”*

Loru parodioi pinnallista cheerleaderia, joka tanssii kentän reunalla pelin ollessa käynnissä. Näin jälkeempäin ajateltuna aika järkyttävä stereotypia, mutta kaksitoistavuotiaana tuota rallatusta hokiessani tunsin itseni todella cooliksi. Joksikin muuksi. Ehkä kyse oli jonkinlaisesta roolin ottamisesta. *Gee I hope I said it right.*

Kun siirryimme yläasteelle Harry Pottereista tuli kova juttu. Niin kova juttu, ettei kukaan halunnut spoilereita. Niiden välttämiseksi täytyi lukea kirjat heti niiden julkaisemisen jälkeen. Tämä tarkoitti monistasivuisien kirjojen lukemista englanniksi. Muistan, kuinka aloitin ensimmäisen kirjan ja luin sitä rinta rinnan suomennoksen kanssa. Pikkuhiljaa opin, että hirnyrkki on horcrux. Sanavarastoni karttui ja halu puhua englanniksi kasvoi.

Ajoimme perheeni kanssa pari kertaa vuodessa Espoosta Ouluun ja sieltä Rovaniemelle isovanhempieni luo. Tämä tarkoitti pitkiä automatkoja ilman mitään tekemistä.

Ajankuluksi päätimme puhua siskoni kanssa matkat englantia.

Pysähdyspaikoilla kihersimme:

– *Luuleekohan noi, et me ollaan jostain muualta?*

Ajatus siitä, että joku luulisi, että olisimme joitain muita kuin tavallisia suomalaisia sai veren kuohumaan suonissa.

Uskaltaisin väittää, että olen hyvä puhumaan englantia. Tämä johtunee siitä, että olen aina mahdollisuuden tullen puhunut sitä, missä vain, milloin vain. Olen etenkin riemastunut, jos olen päässyt keskustelemaan natiivien englanninpuhujien kanssa. Yleensä keskustelut ovat olleet positiivisia ja olen saanut lausunnastani kaupan päälle hyvää palautetta. Tsemppi on nostanut itsetuntoani, ja tästä on syntynyt näppärästi lumipalloefekti. Näin ollen olen kerta toisensa jälkeen uskaltanut avata suuni. Mutta kun 27-vuotiaana lähdin opiskelemaan Isoon Britanniaan East 15 Acting Schooliin, MA Acting –koulutusohjelmaan, törmäsin ensimmäistä kertaa kysymykseen:

– *What's your accent?*

– *Accent... Minullako? Enkö minä puhukaan hyvää englantia?*

Vuoden aikana törmäsin kysymykseen yhä uudelleen. Luulin, että tätä kysytään vain minulta, ei-natiivilta englanninpuhujalta. Nololta suomalaiselta urpolta. Minua hävetti. Missä ihmeen kuvitelmissa olin elänyt? Puhuinko sittenkin vain kökköä rallienglantia?

Tajusin, ettei kukaan ollut koskaan kysynyt aksentistani Suomessa: ei puhuessani englantia, eikä varsinkaan puhuessani suomea. Suomea puhuessani puheeni ei erotu joukosta, ei ainakaan Helsingissä. Se on Suomessa syntyneelle kantasuomalaiselle helsinkiläiselle tyypillisen kuuloista puhetta. Olen Espoosta kotoisin, joten puhekielenikin on lapsuudesta asti ollut hyvinkin samanlainen kuin mitä Helsingissä puhutaan. (Espoo-ässä on hiottu pois puhettuneilla, kiitos kysymästä.) Muualla Suomessa aksentistani tai murteestani tuskin kysyttäisiin. Helsingin puhekieli on niin tunnistettava, että kysyttäessä ennemminkin todetaan: ”aha, Helsingistä”. Tämä tunnistettavuus on syntynyt kiitos tv-sarjojen, elokuvien ja Helsingin maineen. Mutta englantia puhuessani kukaan ei ollut koskaan kysynyt aksentistani Suomessa. Olin lähinnä saanut osakseni ihmettelyjä siitä, että enkö tosiaan ollut koskaan asunut Amerikassa tai Englannissa. *Ja nyt kun vihdoin asuin Briteissä, minulta sitten kysyttiin aksentistani!?* Perkele!

Onneksi oli myös kivoja väärinkäsityksiä. Essexissä paikallinen kampaaja kysyi minulta leikatessaan hiuksiani, että olinko amerikkalainen. Itsetuntoni kohosi niin, että korvissani humisi. Selitin, että olen suomalainen, mutta luokallani on kyllä paljon amerikkalaisia. Ehkä aksentti on tarttunut heiltä. Hykersin onnesta.

Kun sitten kerroin amerikkalaiselle opiskelukaverilleni tästä, hän sanoi:

– *What? American? You don't sound American!*

– *Okey... What do I sound like then?*

– *Well... Not American. I don't know... You don't really have an accent!*

Don't have an accent? Mitä se sitten tarkoittaa? En kuulosta amerikkalaiselta, mutta en oikeastaan miltään muultakaan. Voiko englantia puhua ilman aksenttia?

Sain samankaltaista palautetta myös roolittajilta vuoden lopuksi järjestettävässä showcasessa.

– I can't pinpoint where you're from! Sometimes you sound American, but sometimes European. Why don't you speak with your Finnish accent?
– Well... This is my accent. This is how I speak.

Tämän jälkeen kyselin amerikkalaisilta opiskelukavereiltani, että jos he eivät tietäisi, että olen suomalainen, minkä maalaiseksi he luulisivat minua puheeni/aksenttini perusteella.

– Maybe German? Or Scandinavian?

Tajusin, että aksentteja on vaikea tunnistaa, jos niitä ei ole aiemmin kuullut. Jos et tiedä miltä esimerkiksi portugalin kieli kuulostaa, tuskin tunnistat englanniksikaan portugalilaista aksenttia. Kun ei tiedä portugalin kielen ominaisrytmiä, melodiaa, intonaatiota ja painoituksia, kielen lausunnan logiikka puuttuu. Tällöin tätä logiikkaa on vaikea soveltaa myöskään englannin kieleen.

Suomalaisaksenttia ei paljoa kuulu englanninkielisissä sarjoissa tai elokuvissa. Kun näkyvyyttä ei ole, tunnistettavuuttakaan ei ole. Siksi minunkaan aksenttiani ei osattu tunnistaa suomalaiseksi aksentiksi. Vaikka minulla ei ole vahvaa aksenttia, itse kyllä kuulen omasta puheestani hienoisen suomiaksentin. Se tulee etenkin omasta oral posturesta eli ääntöväylän asennosta. Tästä kerron lisää myöhemmin.

Kun kielen tai aksentin tuntemusta ei ole, pelataan katsojan ja vastaanottajan mielikuvilla. Moni luulee, että suomalaisaksentti kuulostaa samalta kuin ruotsiaksentti, vaikka näin ei ole. Siksi monissa castingeissa näyttelijöiltä saatetaankin pyytää skandiaksenttia, joka on niin laava, että se ei todellisuudessa tarkoita yhtään mitään. Se on vain katsojan, roolittajan, tuotantoyhtiön, kanavan jne. mielikuva tästä aksentista. Voisi luulla, että aksentit pohjautuvat täysin totuuteen ja oikeaan elämään, mutta fiktiossa on otettava huomioon myös yleisö ja heidän mielikuvansa. Jos aksentti on liian vahva, yleisö ei välttämättä ymmärrä puhetta. Fiktiossa tarinankerronta ei voi jäädä

aksentin jalkoihin. Puheen täytyy olla ymmärrettävää. (Toki teatterissakin puhetta voidaan tekstittää, jos aksentti on liian vahva, mutta harvemmin aksentin tai puheen epäselvyys riittää syyksi tekstittämiseen tai palvelee teosta.)

Mitä pidempään asuin Isossa-Britanniassa, sitä enemmän kuulin, kun aksenteista kysyttiin ei-natiiveilta ja myös natiiveilta englanninpuhujilta. Tökeryyden sijaan äänensävyssä kuului uteliaisuus. Tajusin, että ehkä kyse ei olekaan minusta tai siitä, että lausuisin englantia huonosti. Kyse on siitä, että kysyjä haluaa tietää toisesta lisää.

Et ole täältäpäin. Mistä olet?

Aksentti näyttölee tärkeää roolia uusiin ihmisiin tutustumisessa – etenkin kaupungissa, kuten Lontoo, joka on aksenttien törmäyspaikka ja sulatusuuni. Aksentti ikään kuin maalaa ensivaikutelmaan yhden kerroksen lisää. Se kertoo tarinaa. Aksentti vihjaa tai paljastaa, mistä olet kotoisin. Mistä päin maailmaa? Mistä päin kotimaatasi? Aksentin perusteella kuulija yrittää hahmottaa taustaasi. Mikä on tämä maa, josta olet kotoisin? Minkälainen mielikuva vastaanottajalla on tästä maasta? Valitettavasti jopa kuulijan käytös saattaa muuttua tämän mielikuvan perusteella. Aksentti voi siis vaikuttaa siihen, miten sinua kohdellaan ja mikä on roolisi yhteiskunnassa. Tätä kutsutaan termillä *accent-bias* eli ”aksenttiennakkoluulo”. Tällä on etenkin Isossa-Britanniassa pitkä vahingollinen historia, ja se on osa vielä tätäkin päivää.¹

Jollekin tämä on ihan itsestään selvää! Tietenkin aksentteihin liittyy ennakkoluuloja! Itse en ole juuri tullut ajatelleeksi tätä Suomessa. En kohtaa negatiivisia ennakkoluuloja Suomessa puhuessani suomeksi. En kuulu vähemmistöön ja Helsingissä asuessani ennakkoluuloja helsinkiläiseen puhekieleeni tulee vastaan harvemmin. En ole myöskään kohdannut negatiivisia ennakkoluuloja ulkomailla aksenttini takia tai kun sanon tulevani Suomesta. Tiedostan, että olen tässä etuoikeutetussa asemassa. Yleensä ottaen voisi sanoa, että Suomella on hyvä maine. Suomalaisena minut yleensä kohdataan ilahtuneesti ja kohdellaan hyvin. On todella tärkeää muistaa, että sama etuoikeus ei päde kaikkiin.

¹ Adams 2022.

Maailmassa on paljon sorrettuja, syrjittyjä ja vainottuja kansoja. Hyväosaisuus ja omat sokeat pisteet tulee tiedostaa myös näyttelijänä, etenkin ottaessaan roolia vastaan. Valinnoista täytyy kantaa vastuu. Representaatio ja kulttuurinen omiminen ovat isoja kysymyksiä aksentin haltuun ottamisessa ja sen pohtimisessa, olenko oikea ihminen näyttelemään tätä roolihenkilöä ja hänen edustamaansa kulttuuria, vai en. Vastuu valinnoista ei ole vain roolittajalla, ohjaajalla, tuotantoyhtiöllä tai ylemmillä tahoilla. Vastuu on myös näyttelijällä. On tärkeä tehdä taustatyönsä hyvin ja valita roolit tämän pohjalta harkiten. Silti aksenteissa on paljon riemua, keveyttä ja leikkiä, eikä sitä tule unohtaa! Aivan kuten näyttelijäntaiteessakin. Uusiin maailmoihin solahtaminen on parasta – mutta leikin mukana tulee myös vastuu.

Joku saattaa ihmetellä, miksen kirjoita opinnäytetyötäni suomalaisista murteista, Suomessa kun ollaan. Eivätkö murteet kerro samanlaisia asioita ja tarinoita puhujastaan? Karkeasti sanottuna sanoisin, että kertovat ja eivät kerro. Ne kertovat toki puhujansa historiasta ja juurista, ja kenties jotain puhujansa perheestä. Murteet ovat todella mielenkiintoisia, ja niistä todentotta voisi kirjoittaa väitöskirjan, jos toisenkin. Mutta uskaltaisin väittää, että suomalaisiin murteisiin liittyy vähemmän yhteiskunnallisia statuseroja, eriarvoisuutta ja ennakkoluuloja. Olemme tasavertaisempi joukko verrattuna koko maailman englannin kielen puhujiin. Jos kirjoittaisin suomen murteista, tutkimukseni rajoittuisi vain suomea puhuviin suomalaisiin. Minua kiinnostaa kansainvälisyys. Aksentteihin liittyy koko maailma. Kaikki ihmiset, jotka puhuvat englantia ympäri maailman, omaavat aksentin. Natiivipuhujia tai ei, kaikilla on aksentti.

Elämme aikaa, jossa kansainväliset AV-tuotannot ja yhteistyöproduktiot alkavat rantautua myös Suomeen. On mielestäni tärkeää pohtia aksenttien asemaa Suomessa. Minkälaisiin rooleihin meitä roolitetaan kansainvälisissä tuotannoissa? Minkälaista englantia meidän pitäisi puhua? Millä aksentilla? Mitä kaikkia ulottuvuuksia aksenteilla voi olla näyttelijäntyön kannalta? Onko aksenteilla näyttelijäntyössä transformatiivinen voima? Näitä asioita pohdin opinnäytteessäni. Ja riemua. Aksenttien riemua.

This Is a Love Letter to Accents.

2. MIKSI RAKASTAN AKSENTTEJA?

Oletko koskaan katsonut elokuvan, jossa joku näyttelijä on tehnyt mielettömän näyttelijäsuorituksen ja tämän jälkeen googlannut hänet? Olet päätenyt YouTubeen etsimään haastatteluja hänestä, löydät hyvän pätkän ja klikkaat play. Suusi jäi roikkumaan auki. *Hetkonen! Eikö hän olekaan amerikkalainen vaan britti?*

Aksentin vaihtaminen tuntuu minulle taikatempulta. Tuntuu kuin kasvot muuttuisivat silmiäni edessä, ääni kuulostaisi erilaiselta, kehon rytmi ja kokonaisenergia olisi jotain muuta. Aivan kuin koko ihminen edessäni olisi korvattu jollain toisella henkilöllä tai hänen kloonillaan. Aksentin muuttumisen takia, yhtäkkiä näen tästä ihmisestä eri asioita, luen häntä eri tavalla ja kenties, jos törmäisin häneen kadulla, jopa kohtaisin hänet eri tavalla.

Aksentin vaihtaminen on transformaation, eli muodonmuutoksen, ytimessä, koska hyvin usein aksentti ja tapamme puhua, on myös identiteetin ytimessä. Vaihtamalla puhetaapaa, murretta tai aksenttia kokonaisuus muuttuu.

Harvemmin mietimme näitä asioita. Omalla kohdallani huomaan varsinkin laulaessani, että tietyt tyylilajit tuntuvat kehossani vierailta tai jopa vääriltä. Tämä ei johdu siitä, että tyylilajin vaatima äänenkäyttö satuttaisi äänihuuliani tai olisi kivulias. Ei. Vaan se johtuu puhtaasti siitä, että olen tottunut kuulemaan ääneni tietynlaisena ja oppinut ajattelemaan, että ääneni on sellainen. Olen kenties tykästynyt siihen, kenties kyllästynyt siihen – mutta ajatellut aina, että se on totuus. Se on ääneni. Se olen minä. Kun suustani pulppuaakin vierasta ääntä, en tunnista sitä omakseni. Tunnen teeskenteleväni, että minulla olisi tällainen lauluääni, kun eihän minulla oikeasti ole. Bullshit! Minulla voi olla tuollainen lauluääni, jos haluan. Äänihän tulee minusta. Ääni on minun. Minun oral posture, eli ääntöväylän asentoni (ja kenties laulutekniikkani) on vain eri, kuin mihin olen tottunut.

Sama aksenteissa. Se, että olen tottunut puhumaan tietyllä aksentilla, kielellä, murteella, äänenvärillä, melodialla, rytmillä – se kaikki on vain opittua ja totuttu tapa. Olen tottunut kuulemaan oman puheeni tietynlaisena. Ajatellut sen olevan osa minua, osa historiaani, osa minuuttani. Mutta aksentti tai murre ei tule perittyinä geneeissä. Se ei ole synnynnäinen, vaan opittu asia. Näin ollen sitä voi myös muuttaa.

Accents are not influenced by a person's genetics. Generally speaking, the way we pronounce words can be molded by regular interaction with people in our environment. So, a family that has moved from one part of the world to another may seem to have a family-specific accent, but that trait is a result of the family's shared environment—not their shared genetics.²

Olemme oppineet aksentin, murteen tai tavan puhua perheeltämme, sukulaisiltamme, tv:stä, kavereilta, koulusta tai kehittäneet sitä itse. Silti hyvin usein koemme, että aksentti on identiteettimme ytimessä. Ja se onkin. Se kertoo meille mistä olemme kotoisin ja mihin yhteisöön kuulumme tai haluamme kuulua. Se on opittu tapa, joka heijastaa meille meidän, perheemme ja sukumme historiaa.

Silti se on vain tapa, jolla käytämme ääntämme ja lausumme kieltämme.

Tapa, jonka olemme oppineet, johon olemme tottuneet, ja joka on muutettavissa oleva asia. Näyttelijäntyössä voimme hyödyntää tätä. Voimme kokeilla erilaisia puhetapoja ja aksentteja hahmoa rakentaessamme, muuntautuessamme toiseksi. Aksentin kautta pääsemme kiinni transformaation ytimeen.

² Helix 20.4.2023.

3. MIKÄ ON AKSENTTI?

Aksentti on tapa lausua puhetta. Sosiolingvistinen määritelmä aksentille on:

”A manner of pronunciation peculiar to a particular individual, location, or nation”³

Eli vapaasti suomennettuna: aksentti on yksilön, tietyllä alueella asuvien ihmisten tai kansan tapa lausua puhetta. Painotus on siis lausunnassa. Murre (eng.: dialect) sen sijaan on määritelty seuraavasti:

” – a regional or social variety of a language distinguished by pronunciation, grammar, or vocabulary.”⁴

Vapaasti suomennettuna: murre on alueellinen tai sosiaalinen variaatio kielestä, jota määrittää ääntäminen, kielioppi ja sanasto.

Murretta määrittää siis lausunnan lisäksi myös sanasto ja kielioppi. Aksenttia määrittelee vain lausunta. Monesti näitä termejä, etenkin englanniksi *accent* vs. *dialect*, käytetään sekaisin ja limittäin. Juttelin Yhdysvalloissa asuvan Ron Carloksen kanssa aksenteista. Carlos on näyttelijä ja *Knight-Thompson speechworkin* sertifioitu aksenttiopettaja. Hänen mukaansa jotkut aksenttiopettajat käyttävät sanaa murre/dialect silloin, kun natiivipuhuja puhuu kieltä, ja sanaa aksentti, silloin kun ei-natiivipuhuja puhuu kieltä.⁵ Esimerkiksi englantia puhuttaessa Ohiossa asuvalla natiivipuhujalla olisi tällöin murre/dialect ja minulla suomalaisena ei-natiivilla englanninpuhujalla olisi aksentti: Ohion murre/dialect ja suomalainen aksentti. Carlos itse ei käytä termejä näin, ja myös sosiolingvistinen erottelu murteen ja aksentin välillä perustuu vain lausuntaan, kielioppiin ja sanastoon – ei yksilön äidinkieleen. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että puhekielessä nämä termit saattavat limittyä, sekoittua ja tarkoittaa eri asioita.

³ Language advantage 18.4.2023.

⁴ Language advantage 18.4.2023.

⁵ Carlos 29.3.2023.

Keskityn opinnäytetyössäni aksentteihin, tarkemmin määriteltynä englannin kielen aksentteihin. Käyn aksentin määritelmän ja sen osat pääpiirteissään läpi, mutta on hyvä huomioda, että aihe on niin laaja, ettei sitä yhdessä opinnäyttyessä voi mitenkään kattaa. Mikäli olet aksenttiorrtti kuten minä, ja haluat oppia aksenteista lisää, lähdeluettelosta löytyy hyviä linkkejä ja kirjoja, joista voit haalia lisää tietoa. Vahva suositus myös yksilötunneille hyvien aksenttiopettajien kanssa.

3.1 Meillä kaikilla on aksentti

Kaikilla meillä ihmisillä on oma aksenttimme: oma yksilöllinen tapamme lausua kieltä. Aksentti ei ole mikään steriili tyhjiöstä ilmestyvä konstruktio, vaan alati murroksessa oleva tapa puhua ja käyttää kieltä – osa oikeaa elämää. Ei ole olemassa puhdasta tai oikeaa aksenttia, mutta yleensä niissä on tunnistettavia piirteitä. Ei esimerkiksi ole olemassa puhdasta Brooklyn-aksenttia, mutta siitä on eriteltävissä piirteitä, joita näyttelijöinä voimme opetella.

Mikäli ei-natiivipuhuja puhuu englantia, hänellä on aksentti. Siihen vaikuttaa usein vahvasti hänen oma äidinkieltensä. Voisi karkeasti sanoa, että tällöin englannin kielen lausunnan lisäksi henkilö soveltaa oman äidinkieltensä ääntämissääntöjä englannin kieleen. Mietitäänpä esimerkiksi rallienglantia. Intonaatio, puheen melodia, vokaalit ja konsonantin lausutaan suomalaisittain, vaikka sanasto ja kielioppi ovat englanniksi: suomen kielen ääntäminen, mutta englannin kielen sanasto ja kielioppi.

Vaikka olemme tietoisia aksenteistamme, harva suomea äidinkielenään puhuva haluaa puhua englantia suomalaisella aksentilla. Usein natiivit englannin kielen puhujat kuulevat aksentin silti läpi suomalaisten puheesta. Kyse voi olla hyvinkin hienovaraisista asioista. Missä kohtaa ääntöväylää lausut a-vokaalin, kuinka painokkaasti lausut kirjaimen l, mikä on sanojen painotus, lauseen melodia ja intonaatio? Meillä suomenkielisillä on usein tapana yrittää lausua kaikki kirjoitetut kirjaimet myös englanniksi, vaikka englanniksi kaikkia niitä ei lausuta. Tämä johtuu siitä, että suomen kieli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lausutaan samalla tavalla

kuin miten se on kirjoitettu. Toki tässäkin on poikkeuksia. Tässä mielessä suomi on säännöllinen kieli⁶ ja englanti ei ole.

Ei-natiiveina englanninpuhujina otamme siis säännön äidinkielestämme ja sovellamme sitä toiseen kieleen. Itse huomaan tämän ongelman esimerkiksi sanan debt, eli velka, kanssa. Yritän väkisin lausua b-kirjaimen ennen t:tä, vaikka vallan hyvin tiedän, että b:tä ei tässä sanassa lausuta. Näin ollen myös suomiaksenttini tulee läpi. Englanti sisältää paljon mykkiä kirjaimia ja erilaisia variaatioita lausua samat kirjainyhdistelmät. Esimerkiksi Lontoossa sijaitseva Leicester Square lausutaan Lester Square. Näitä epäloogisuuksia on suomalaisen kielipään välillä vaikea ymmärtää, mutta poikkeukset pitää opetella.

Aksentti kantaa aina tarinaa. Siitä on luettavissa paljon. Mikäli roolihahmollasi on aksentti, opiskelemalla ja toteuttamalla sen parhaalla mahdollisella tavalla, rikastutat roolihahmoasi ja tämän historiaa.

⁶ Korpela 2023.

4. NÄKÖKULMIA JA LÄHESTYMISTAPOJA AKSENTTEIHIN

Yksi tapa lähestyä aksentteja on Dudley Knightin ja Phil Thompsonin kehittämä Knight-Thompson Speechwork (KTS), joka on puheen opetusmenetelmä. Juttelin usean aksenttiopettajan kanssa ja monet heistä suosittelivat KTS-lähestymistapaa:

Knight-Thompson Speechwork (KTS) is a skills-based approach to speech and accent training for actors that places emphasis on developing the speaker's detailed awareness of—and deep engagement with—the precise physical actions which make up speech.⁷

KTS:n painotus on siis siinä, että puhetta ja aksentteja lähestytään fysiologisesta näkökulmasta. Opiskelija hahmottaa äänenkäytön fysiologisen perustan yksityiskohtaisesti, ja osaa soveltaa ja muuttaa sitä tarpeen mukaan. Aksenttien opiskelussa äänenkäytön fysiologinen ymmärtäminen onkin erittäin tärkeässä osassa. Kun muuttaa totuttua tapaa puhua, imitoinnin ja kuulokuvan matkimisen lisäksi on tärkeää havainnoida, mitä äänenkäytön lihaksistossa tapahtuu. Kun muutokset tuntee ja tunnistaa, ne pystyy myös muistamaan ja tarvittaessa toistamaan. Fysiologisen perustan ymmärtäminen on toki tärkeää puhe- ja laulutekniikassa yleensäkin, mutta aksenttien kohdalla näiden hahmottaminen korostuu.

KTS lähestyy aksentteja neljän P:n periaatteella:

People

Posture

Prosody

Pronunciation

⁷ Knight-Thompson Speechwork. 14.4.2023.

Seuraavissa alaluvuissa syvennyn näihin neljään P:hen. Lähestyn näitä sekä KTS:n kautta että teoksen *How To Do Accents* (Haydn Rowles & Sharpe 2009) oppien mukaisesti. Sekoitan mukaan myös omakohtaisia kokemuksia.

4.1. KTS: *People*

Ensimmäinen P on *People*, eli ihmiset, jotka tätä aksenttia puhuvat. Toisin sanoen aksentin kulttuurinen konteksti. KTS lähestyy sanaa *people* aksenttiopetuksessa seuraavasti:

*People, also called cultural context, refers to an investigation of the world in which an accent is spoken, the societal, historical, and geographical context of the accent. Exploration of the cultural context provides actors with imaginative links to the character and assists actors in identifying personally with the character's circumstances and behavior. A connection with the people also prepares the actor to approach their performance with a fitting respect for the culture and humanity of the people whose identities they are representing.*⁸

Ensimmäinen P määrittää siis aksentin kulttuurista kontekstia ja joukkoa, joka tätä aksenttia puhuu. Mikä on aksentin historia (kolonialismin vaikutukset, muuttoliikkeiden vaikutukset aksenttien sekoittumiseen/kerrostumiseen jne.)? Missä tätä aksenttia yleensä ottaen puhutaan (maa, kaupunki, kaupunginosa)? Kertooko aksentti jotain puhujansa yhteisöstä tai jopa asemasta yhteiskunnassa (luokkaerot luokkayhteiskunnissa ja näiden historian vaikutus tänä päivänä, suvun/yhteisön historia jne.)? Minkälainen on tämä henkilö, joka tätä aksenttia puhuu?

Jos näyttelijänä haluaa näytellä hahmoa, jolla on vieras aksentti, on tärkeää ottaa edellä olevat asiat huomioon, jotta hahmoa ja aksenttia voi lähestyä kokonaisvaltaisesti. Uteliaisuuden ja leikin lisäksi kunnioitus on tärkeä elementti aksentteja opiskellessa. Jopa aksentteja parodioidessa tulee muistaa kunnioitus. (Huomioida mm. valtasuhteet ja punch up -periaate. Näistä ja representaatiosta lisää myöhemmin.)

⁸ Knight-Thompson Speechwork. 14.4.2023.

Kirjassa *How To Do Accents* kehoitetaan myös paikantamaan aksentti.

Missä päin maailmaa opiskelemaasi aksenttia puhutaan? Kun paikka on selkeä, tulisi tehdä seuraavasti:

*Find out as much as you can about the music, dance, art and culture of an area. These influences may directly affect or indeed reflect the way people speak. Either way, immersing yourself in them helps you feel the heartbeat of the people: think of Irish dancing and the rhythms of the bodhrán; Yiddish klezmer music with its minor keys, fast trills and sliding notes (to name just a few significant examples.)*⁹

Mikäli mahdollista, käy paikan päällä. Jos ei pääse paikan päälle, voi sukeltaa YouTube-videoihin ja yrittää tätä kautta hahmottaa aksentin puhujien ja paikan kulttuuria. Aksentin kulttuurisen kontekstin hahmottaminen on tärkeää, ja aksenttia ja ihmisyyttä kunnioittavaa. Mitä enemmän tiedät, sitä varmemmin voit tehdä valintoja.

On tärkeää hahmottaa myös aksentin ja sen puhujien historiallinen konteksti:

*Accents change over time. Influences come and go and it is important to know the period of the play you are doing and how your character fits into the social mix of time. The accents in much of London today bear little to no relation to the accents of 50 years ago. Today in the early days of the 21st century some young people of London have an accent heavily influenced by the sounds of African, Jamaican and Bengali, whereas the influences in the early 20th century were French, Irish and Jewish. New accents appear with the arrival of another wave of incomers: accents such as Arabic/Chicago or Bengali/Bradford. We can't always be totally historically accurate but knowing where your accent comes from and even where it's going will enable you to make informed choices about what to do and how to do it.*¹⁰

⁹ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 25.

¹⁰ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 26.

Aksentit ovat jatkuvassa murroksessa ja tämän takia on tärkeää paikantaa aksentti myös historiallisessa mittakaavassa. Missä historiallisessa ajanjaksossa hahmo on elänyt, ja miltä aksentti on tällöin kuulostanut? Jos mahdollista, on hyvä etsiä ääninäytteitä aksentista, jotka täsmäävät myös historiallisesti. Jos näyttelisin latinalaisamerikkalaista yksinhuoltajaäitiä, joka asuu 60-luvun Brooklynissä, etsisin ääninäytteitä, jotka olisivat mahdollisimman lähellä tätä henkilöä tältä ajanjaksolta. Monesti tällaisen ääninäytteen löytäminen voi olla haastavaa. Netistä löytyy erilaisia äänipankkeja ja jälleen kerran YouTube on kultakeidas. On hyvä valita ääninäyte, joka on mahdollisimman lähellä hahmoa ja hänen elämänsä ajanjaksoa. On tärkeää saada ääninäytteestä ja sen ominaislaadusta kiinni, jotta se inspiroi.

Näyttelijänä on tärkeää tehdä työnsä perinpohjaisesti, mutta on myös hyvä muistaa, että työemme elää fiktiossa. Näyttelijäntyö on lopulta fiktiota ja leikkiä, ja näin ollen aksentit näyttelijäntyössä ovat myös fiktion ja leikin piirissä. Leikit fiktiivisessä maailmassa olevasi fiktiivinen henkilö, jolla on fiktiivinen aksentti. Nyt joku saattaisi kysyä, että miten aksentti voi olla fiktiivinen? Juurihan me pohjasimme sen oikeisiin ihmisiin, paikkaan ja historialliseen kontekstiin? Eikö se muka tällöin ole oikea?

Näyttelijäntyössä, (mikäli vaihdat aksenttia) puhut aksentilla, joka ei ole sinun omasi. Tällöin se on fiktiivisen hahmosi tuottama tai inspiroima aksentti. Aksentti, joka elää fiktiossa on siis toteutuma aksentista, jota kukaan oikea ihminen ei puhu. Niin pitkään, kun työskentelemme fiktiossa, hahmo ja myös aksentti ovat fiktiossa. Ajattelen, että niin kauan, kun tähän fiktion ja leikkiin suhtautuu kunnioittavasti ja uteliaisuudella, tehden taustatyön kunnolla, ollaan hyvällä polulla.

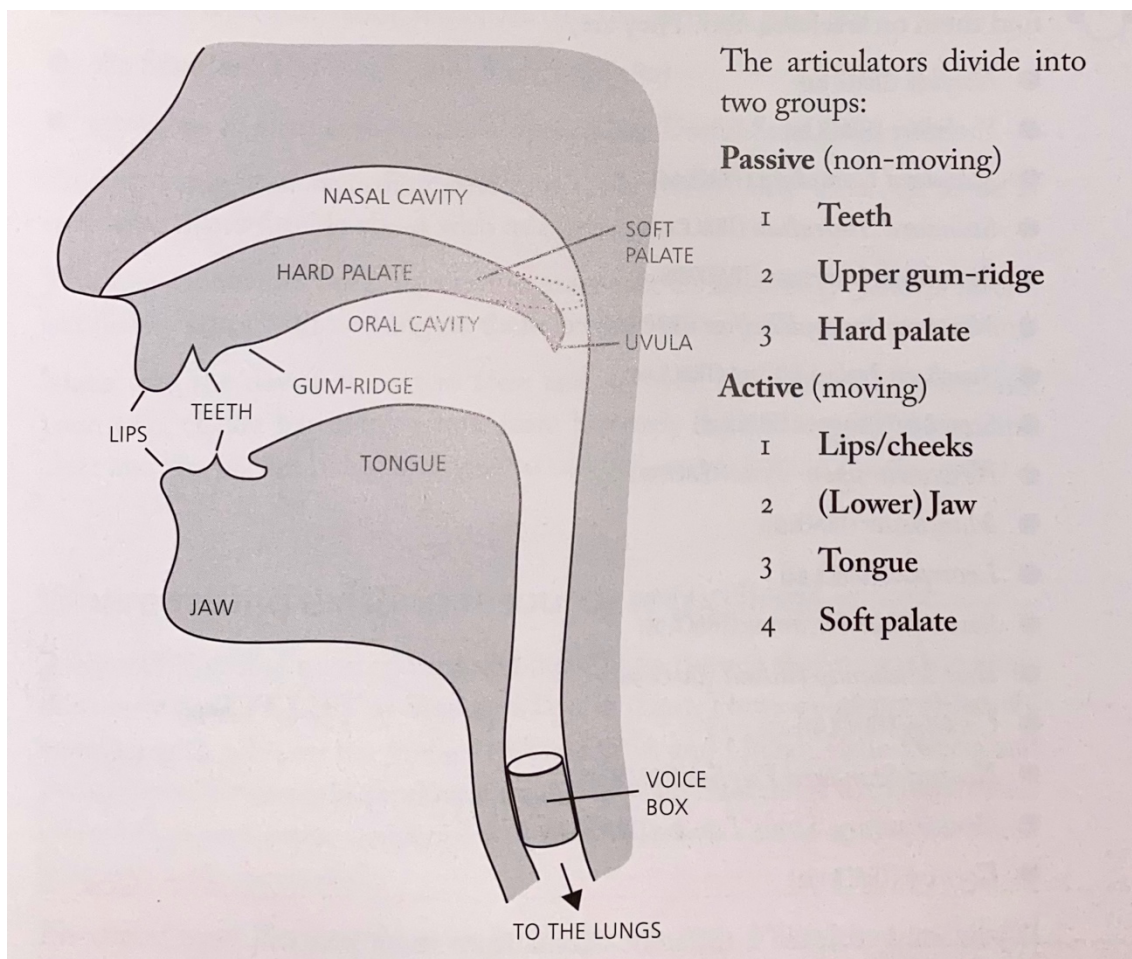
4.2 KTS: *Posture*

Jokaisella aksentilla on oma *oral posture*. Se tarkoittaa ääntöväylän asentoa. Aksenttien kohdalla se kattaa kaikki fysiologiset elementit, jotka vaikuttavat äänen tuottamiseen (ja ei-äännettyihin konsonantteihin). Aivan kuten puheopetuksessa, myös aksenttiopetuksessa mennään äänen tuottamisen fysiologiaan. On tärkeää hahmottaa, missä äänneet syntyvät, eli miten niihin voidaan vaikuttaa. Carlosin mukaan ääntöväylän asentoon kuuluvat seuraavat asiat:

“It’s everything from the lips and the nose all the way to the bottom of the larynx. Everything that the air and the vibration passes through – that will change the sound.”¹¹

Ääntöväylä, jossa artikulaatio tapahtuu, on siis ontelosto, joka ulottuu äänihuulten tasolta huuliin ja sieraimiin. Ääntöväylään kuuluvat mm. suu- ja nenäontelot, nielu ja kurkunpään eteisontelo.¹²

Alla oleva kuva havainnollistaa läpileikkauksen ääntöväylästä. Siitä on kuvattuna ne artikulaatioelimistön tärkeimmät osat, jotka vaikuttavat ääntöväylän asentoon.

13

¹¹ Carlos 29.3.2023.

¹² Laukkanen & Leino 1999, 53; Aulanko 2009, 144–146.

¹³ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 21.

Kirjassa *How To Do Accents* ääntöväylän osista puhutaan termillä *articulators*, jonka suomennan nyt artikulaattoreiksi. Näihin kuuluvat passiiviset artikulaattorit eli hampaat, ienvalli ja kitalaki, sekä aktiiviset artikulaattorit, eli liikkuvat artikulaattorit, joita ovat huulet, posket, leuka, kieli ja pehmeä kitalaki. Nämä kaikki vaikuttavat ääntöväylän asentoon. Manipuloimalla näitä ja näiden asentoa, puheen äänenväri eli soundi muuttuu. Kun puheen soundi muuttuu, se vaikuttaa myös aksenttiin.

Se, millä tavalla puhumme omalla aksentillamme vaikuttaa myös lihasten kehittymiseen. Tämän takia, jos äidinkielesi on suomi, ja puhut englantia koko päivän, kielesi ja suusi saattavat väsyä. Ääntöväylä on koko päivän ollut eri asennossa, ja näin ollen olet käyttänyt ääntöväylän lihaksistoa eri tavalla kuin normaalisti.

Carlos kertoi minulle tarinan opiskelijastaan, jonka ääntöväylän asento muuttui puheopetuksen myötä myös oikeassa elämässä. Tämän opiskelijan perhe oli Kiinasta, hän puhui äidinkielenään mandariinikiinaa, mutta hän kasvoi Ruotsissa, eli puhui ruotsia sosiaalisissa tilanteissa kotinsa ulkopuolella. Hän meni Yhdysvaltoihin kandiopintoihin Brown Universityyn, jonka jälkeen hän pääsi opiskelijaksi teatterikouluun, jossa Carlos opetti. Tässä vaiheessa hänen General American –aksenttinsa oli jo hyvällä tolalla. Carlos sanoi, että puheesta saattoi tarkalla korvalla erottaa taustalla olleen muitakin kieliä, mutta kaiken kaikkiaan aksentti oli todella hyvä. Opiskellessaan Carlosin kanssa he keskittyivät siis aksentin hienovaraiseen viilaamiseen. Opiskelijan kohdalla tämä tarkoitti sitä, että huulia aktivoitiin enemmän, jotta ne saatiin mukaan varsinkin U- ja A-äänteissä. Kun hän meni kotiin tuona jouluna, hänen vanhempansa sanoivat, että: ”*You finally look American.*” He kokivat, että heidän tyttärensä kasvot olivat muuttuneet. Mandariinikiinan natiivipuhujat eivät puhuessaan liikuta paljoa ylähuultaan, joten tietyt lihakset poskissa eivät aktivoitu puhuessa. Carlosin teettämässä harjoituksissa aktivoitiin ylähuulta, jolloin myös posken lihakset kehittyivät.¹⁴

Eri aksenttia puhuessa kasvot saattavat näyttää erilaisilta, ja jopa oikeasti muuttua lihasten muokkautumisen myötä. Eniten on kuitenkin kyse siitä, että otamme uuden ääntöväylän asennon osaksi arkipuhettamme. Tällöin tapa, jolla huulemme ja

¹⁴ Carlos 29.3.2023.

kasvomme liikkuvat, näyttävät erilaisilta. Ääntöväylän asento on usein osa kulttuurista identiteettiämme, tiedostimme sitä tai emme. Näyttelijän näkökulmasta ääntöväylän manipuloinnissa ollaankin muodonmuutoksen ytimessä.

Eri kielissä ja aksenteissa äänteiden artikulaatiopaikoissa on variaatiota. Esimerkiksi tanskalaiset ääntävät konsonanttiäänteen [d] eri kohtaa kielessä kuin englannin kielen puhujat.¹⁵ (D on soinnillinen alveolaarinen klusiili, joka on monessa kielessä yleinen konsonanttiäänne, joka kirjoitetaan latinalaisin kirjaimin tyypillisesti D-kirjaimella. Kansainvälisessä foneettisessa aakkostossa sen merkki on [d].)¹⁶ Meillä [d]-äänteessä kielen kärki osuu ienvalliin, mutta tanskalaisilla kielen kärjen sijaan kielen kärjen taaempi osa eli kielen lapa osuu ienvalliin, jolloin äänneestä tulee pehmeämmän kuuloinen. Muistan, kuinka East 15 Acting Schoolissa aksenttiopettajamme korjasi tanskalaisten opiskelijoiden ääntämystä, jolloin tämä asia tuli ilmi. Opiskelimme ryhmämuotoisesti, joten saimme samalla nähdä, miten muita opiskelijoita opetettiin. (Ryhmä- ja yksilötunneista sekä niiden eroista lisää myöhemmin). Minua hämmästytti, kuinka eri tavoilla eri kielissä äänneet muodostuvat. Vertailimme eri kielten lausuntaa, ja olin opetuksen ulkopuolellakin jatkuvasti opettelemassa eri kielten eri äänneitä. Muistan lukemattomat kerrat, kun istuimme kimppakämpämme keittiössä kiinalaisten kämppisteni kanssa ja yritin oppia lausumaan g- ja e-äänneitä kiinaksi.

Kielen käyttötapoja ja vokaalin sointipaikkoja on niin monia, että oksat pois. Aksenttiopettaja Nina Zendejas, jolta olen ottanut yksilötunteja, vertasi eri äänteiden opettelua kiipeilyseinään. Omassa kielessä kiipeilyotteet ovat selkeät, mutta uudessa aksentissa osa äänneistä saattaa tuntua siltä, kuin kiipeilyseinän kiipeilyote puuttuisi kokonaan, ja käsi hapuilisi vain ilmaa. Tällöin kiipeilyote tulee rakentaa seinään toiston kautta, jotta voi löytää äänneen sointipaikan kerta toisensa jälkeen uudelleen.¹⁷

Olen havainnut, että aksenteja opetellessa ääntöväylän asennon liioittelu voi auttaa. Ei kannata pelätä tekevänsä outoja ääniä tai sitä, onko joku korrektia vai ei. En voi löytää uusia soundeja tai äänensointipaikkoja kokeilematta. Olen testaillut ronskisti, liikuttamalla huulia, kieltä ja ääntöväylän eri osasia eri tavoin kuin normaalisti, ja

¹⁵ Learn Danish - The Danish "soft d" or "mute d" 15.4.2023.

¹⁶ Kansainvälinen foneettinen aakkosto 3.5.2023.

¹⁷ Zendejas 6.4.2023.

imitoinut aksentteja, joita opettelen. Näin olen löytänyt nopeammin aksentin ominaissoundin ja tavan puhua.

Yhdellä aksenttitunnilla Zendejas linkkasi minulle [videon](#)¹⁸ ja [toisen](#)¹⁹, jotka havainnollistavat ääntöväylän asennon manipuloinnin vaikutuksia. Videolla näyttelijä, laulaja ja imitaattori Christina Bianco laulaa imitoiden eri laulajia. Eri soundien välillä ääntöväylän asennon voi kuulla ja nähdä muuttuvan. Huulten ja suun liike, suupielien asentojen muutokset, niiden vaikutukset poskipäihin, sitä kautta katseeseen, ja sitä kautta koko kehon ilmaisuun, ovat näkyvissä videoilla. Ääntöväylän asennon muutokset laukaisevat ikään kuin ketjureaktion muodonmuutokselle. Yhtäkkiä ihminen näyttää ja kuulostaa aivan eriltä kuin normaalisti.

Ääntöväylän asento on KTS:n tapa lähestyä aksentteja, mutta teoksessa *How To Do Accents* puhutaan *zonesta*, *tonesta*, *settingistä* ja *directionista*.

4.2.1 *Zone, Tone, Setting ja Direction*

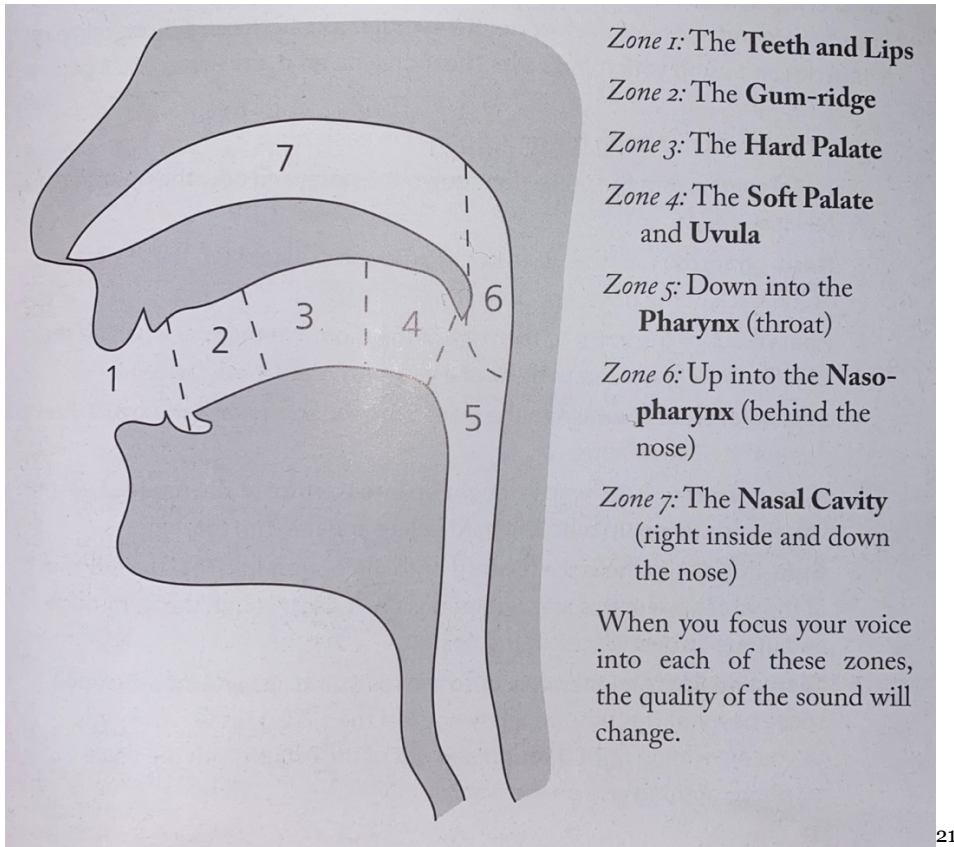
Zone on kohta suussa (tai nenäontelossa), jossa ääni resonoi. Äänen värähtely syntyy äänihuulissa, mutta resonanssi, eli äänihuulten synnyttämän äänen myötävärähtely, tapahtuu ääntöväylässä. Resonanssi lisää äänen kuuluvuutta ja sointia. Ääntöväylän asetukset muuttuvat jatkuvasti puheen ja laulun aikana, jolloin resonanssitaajuudet (eli formantit) muuttuvat.²⁰ Eri aksentit resonoivat eli värähtelevät eri kohdissa.

Ääntöväylän asentoa manipuloimalla, pienillä muutoksilla, voi vaikuttaa siihen, missä kohtaa ääni resonoi. Monille tämä manipulointi on tuttua laulutunneilta, kun kielen kantaa ja pehmeää kitalakea nostetaan. Muistan kuinka puhutunneilla puheen lehtorimme Pihla Palteisto on puhunut paljon kielen etisyydestä, eli siitä kuinka tuoda puhetta enemmän eteen (koska suomen kielen vokaalit ovat niin takaisia). Suomen kielessä olemme tottuneet tiettyihin resonointipaikkoihin, ja näitä olemme mahdollisesti opetelleet koko elämämme. Zonen vaihtoa on vaikea tehdä nopeasti. Se vaatii kuuntelua, imitoimista ja toistoa. Eri aksenteissa näitä zoneja on enemmän kuin ennalta arvaisi.

¹⁸ Christina Bianco's 'Let It Go' cover as Idina Menzel, Demi Lovato & more! | Christina Bianco 14.4.2023.

¹⁹ Christina Bianco Diva Impressions 'Total Eclipse Of The Heart' (as Adele & more!) | Christina Bianco 14.4.2023.

²⁰ Laukkanen & Leino 1999, 75–76.

21

Yllä oleva havainnollistava kuva on kirjasta *How To Do Accents*. Teoksessa ääntöväylä jaetaan seitsemään zoneen.²² Keksittämällä ääni eri zoneihin myös äänenväri/soundi muuttuu. Olen monesti hämmästellyt, kuinka erilaisilta ihmiset kuulostavat puhuessaan eri kieliä. Olen välillä ihmetellyt tätä myös omalla kohdallani ja etenkin tehdessäni eri aksentteja. Eri kielet ja aksentit soivat eri zoneissa. Äänenväri muuttuu ja mahdollisesti myös äänenkorkeus. Takaa puhuu helpommin matalalta, kun taas edestä helpommin korkeammalta. Tämä voi liittyä myös kurkunpään ja zonen yhteisvaikutukseen. Kun puhuu esimerkiksi zonesta 5, joka on kurkku/nielu (*down into the throat, pharynx*), myös kurkunpää saattaa madaltua. Kun kurkunpää on matalammalla, äänenväri tummuu ja puhuja helposti myös madaltaa ääntään. Kurkunpää ollessa korkeammalla, äänenväri on kirkkaampi ja puhe tuotetaan usein korkeammalta. Näin olen itse havainnut puhetunneilla ja laulutunneilla. Pidempi ääntöväylä saa aikaa tummempaa ääntä ja lyhyempi kirkkaamman kuuloista ääntä. Näin on vaikka laulaisi samaa säveltä.

²¹ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 29.

²² Haydn Rowles & Sharpe 2009, 29.

Kuulokuva on erilainen. Oma havaintoni on se, että yleisesti suomalaiset puhuvat englantia edempää, kirkkaammin ja puhe tuotetaan korkeammalta kuin suomea puhuttaessa. Tähän osasyynä on zonen muutos. Suomi on takainen ja Englanti siihen suhteessa etinen.

Muistan kuinka East 15:ssä amerikkalaiset opiskelutoverini kommentoivat, että kun lauloin, aksenttini katosi täysin. Kuulostin heidän korvaansa enemmän amerikkalaiselta. Luulen, että tämä johtui zonesta. Laulaessa olen oppinut tuomaan äänen etisemmäksi. Ääneni karkaa fraasien aikana vähemmän taakse, jolloin zone pysyy enemmän General American –ääntämyksen mukaisena. Laulaessa myös artikulointini on sulavampaa, eikä suomalaisittain turhan huolellista, kuten normaalisti puheessa. Kun zone on oikea ja lausuminen omaan korvaan laiskempaa, suomalainen aksentti lieventyy ja menee kohti General American –ääntämystä.

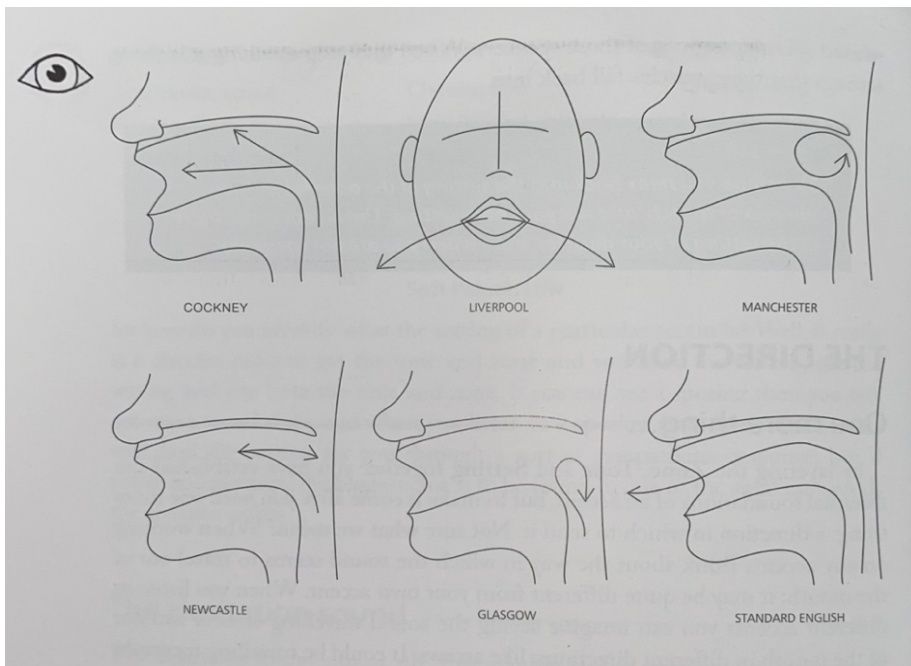
Tone on ”äänensävy”. Aksentissa tämä on äänen viimeinen silaus, mauste, kirsikka kakun päälle. Jokaisella aksentilla on oma tone. Tällaisia saatetaan kuvata sanoilla kuten ”heleä”, ”huokoinen”, ”nariseva” ja niin edelleen. Tone on ikään kuin tarkentava määritelmä äänen kuulokuvasta.

Setting saadaan yhdistämällä zone ja tone. Setting on siis aksentin ominaisasetus, eli resepti siihen, miten koostetaan aksentin ääntöväylän asento. Esimerkiksi New Standard English –aksentin (toiselta nimeltään modern RP, eli Received Pronunciation) setting voisi olla seuraavanlainen: zone: 2, tone: samettimaisen pehmeä, setting: vapaa leuka, pieni nosto ylähuulessa, pehmeä kitalaki ylhäällä ja joustavana, kielen kärki aktiivinen.²³

Näiden lisäksi jokaisella aksentilla on *direction* eli suunta. Mihin suuntaan ääni ja puhe suunnataan? Alla oleva kuva on kirjasta *How To Do Accents*. Kuten siitä voi nähdä, ääni voi suuntautua mm. suusta ulos, suun sisällä taakse tai suusta ulos sivuille. Tämä on mielestäni todella kiinnostava tapa ajatella ääntä. Välillä huomaa puhuvani suomea turhankin paljon takaisesti ja suun sisällä. En suuntaa ääntä ulos. Tällöin esimerkiksi meluisassa ympäristössä on vaikea saada ääntään kuuluviin. Näissä tilanteissa pyrin

²³ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 37.

muistamaan muuttamaan ääntöväyläni asentoa. Näin pystyn suuntaamaan ääneni ulos suustani paremmin ja näin ääneni resonoi tilassa paremmin. Tämän lisäksi pyrin lisäämään ääneeni laulutunneilta oppimaani twangia, joka saa ääneen lisää kantavuutta, kirkkautta ja terävyyttä.²⁴ Twang saadaan aikaan niin, että kurkunpäästä suojaavaa kurkunkantta kallistetaan taaksepäin, jolloin kannurustot lähenevät kurkunkannen alaosaa, jolloin kurkunpään eteinen kaventuu, eli tila pienenee. Tällöin ääni kuulostaa kirkkaalta ja terävältä, ja kantaa paremmin melun yli.²⁵

26

4.2.2 Tunnista ja tunne ääntöväylän muutokset

Kuulokuvan lisäksi on tärkeää tunnistaa muutokset ääntöväylän asennossa (ja/tai settingissä) myös fyysisinä tuntemuksina. Aivan kuten laulussakin, kuulokuvaan ei aina voi luottaa. Oma ääneni kuulostaa erilaiselta minulle, kuin miten muut sen kuulevat, koska ääni kirjaimellisesti soi ja resonoi kehossani. Kuulokuva muille on erilainen. Siksi aksentteja tehdessä on hyvä keskittyä myös tuntemaan, miltä aksentit tuntuvat. Voi olla myös hyödyllistä nauhoittaa puhetta. Olen huomannut, että jopa jotkut epäluonnollisen kuuloiset nasaaliäänteet voivat kuulostaa ulospäin normaalilta, kun

²⁴ Ep. 77 "What is Vocal TWANG?", 3.5.2023.

²⁵ Pro Voice - Miten saada voimaa ääneen? (Twang), 7.5.2023.

²⁶ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 36.

omassa päässäni ne resonoivat oudolla itselleni vieraalla tavalla. Nauhoittaminen voi auttaa äänneiden hahmottamisessa. Kun kuulen mitä teen, pyrin yhdistämään kuulokuvan tuntemuksiin suun sisällä ja ääntöväylän asennossa. Miltä tämä äänne tuntuu? Näin luon ankkureita aksentteihin ja muistan helpommin, miltä mikäkin aksentti tuntuu. Joskus myös nimeän näitä tuntemuksia itselleni muistettavilla tavoilla: Texas-aksentti on venyvän hunajainen, RP on kirkkaan haukotteleva ja niin edelleen.

4.3 KTS: *Prosody* – aksenttien rytmi ja musikaalisuus

Kolmas P on *Prosody*, eli prosodia, joka tarkoittaa aksentin rytmiä ja melodiaa. Aksentin omaa musiikkia. *How To Do Accents* –kirjassa prosodia määritellään näin:

Every accent has its own music, made from complex interplay of rhythms and tunes. Think about speech without music: it's robotic, it's just data, empty words. But with music we understand so much more. We know where the thought is heading, what's important and what's not, and not only that, we also know how someone feels about what they're saying. Just like music, each accent has its own distinct style, its own 'language of music'.²⁷

Eri kielet ja aksentit ovat hyvin erilaisilta rytmeiltään, melodioiltaan ja äänenväreiltään. Vaikka kieltä ei ymmärtäisi, kuulokuvan perusteella saattaa hahmottaa tai jopa paikantaa kielen tai aksentin. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat Sarah Forsbergin tekemät videot *What Languages Sound Like To Foreigners*²⁸ ja *What Languages Sound Like To Foreigners #2*²⁹. Näissä videoissa Sara matkii eri kieliä puhuen siansaksaa. Hän puhuu imitoimiensa kielten intonaatioilla, melodioilla ja rytmeillä. Informaatiota ei tule, mutta kielen musiikki tulee läpi. Monet näistä kielistä ovat hyvin tunnistettavia, jopa suomi. Mielestäni Saralla on harvinaisen tarkka korva aksenteille ja kielille. On selvää, että hän on musikaalinen muutenkin. Uskoisinkin, että aksenttien nappaamisessa musikaalisuudesta on hyötyä – tai ainakin tarkasta musikaalisesta korvasta.

²⁷ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 150.

²⁸ What Languages Sound Like To Foreigners 10.4.2023.

²⁹ What Languages Sound Like To Foreigners #2 10.4.2023.

Kuinka sitten löytää aksentin musikaalisuus, melodia ja rytmi? Kuuntelemalla! Puhuin aiheesta aksenttiopettajani Zendejasin kanssa, ja hän kertoi, että yleensä uuteen aksenttiin tutustuessaan hän kuuntelee mahdollisimman paljon erilaisia ääninäytteitä. Ensimmäisillä kuuntelukerroilla hän kirjaa ylös, mitkä asiat nousevat esiin: Mitkä äänneet kuulostavat vierailta? Miten aksentin melodia ja intonaatio kulkee? Ensimmäiset kuuntelukerrat ovat kriittisiä ja ne kannattaa hyödyntää muistiinpanojen tekemiseen. Tällöin oma korva ei ole vielä turtunut aksenttiin, ja aksentin musikaalisuus piirtyy selkeästi esiin.³⁰

Carlos vinkkasi, että hyvä tapa löytää autenttisia ääninäytteitä on etsiä jokin poliitikko, urheilija tai muu julkisuuden henkilö, jolla on tämä aksentti. Julkisuudessa toimivilta henkilöiltä löytyy yleensä paljon haastatteluja ja näitä voi etsiä YouTubesta. Mikäli henkilö on ollut pitkään julkisuudessa, voi jopa tutkia ja kuulla mahdollisen aksentin muuttumisen tai liudentumisen, mikäli henkilö on esimerkiksi muuttanut nuoruudessaan maaseudulta kaupunkiin.³¹ Mitä enemmän materiaalia, sitä enemmän referenssejä, joista oppia.

4.3.1 *Prosody: Laban Efforts*

Yksi tapa lähestyä aksentteja ja niiden musikaalisuutta on *Laban*-tekniikka. *Laban*-tekniikka oli osa opetusta opiskellessani East 15 Acting Schoolissa. Se on näyttelijäntyötä ja liikettä tutkiva tekniikka, jonka yksi tärkeä työkalu on *Laban efforts*. *Laban efforts* –systeemi on mielestäni hyvä ja selkeä työkalu. Sitä voi käyttää erityisesti hetkissä, kun jää näyttelijänä tai ohjaajana jumiin ja tarvitsee uutta inspiraatiota.

Laban efforts jakavat liikkeen eri osa-alueisiin: tila, aika ja paino. (Nykyisin *Laban efforts*ihin on myös lisätty *flow*, eli onko liike ”vapaa” vai ”sidottu”.) *Laban* tekniikkaa voi hyödyntää myös puheen ja aksenttien parissa työskenneltäessä.

³⁰ Zendejas 6.5.2023

³¹ Carlos 29.3.2023.

Laban named eight different types of ways that movement creates sensation or feeling. These Efforts are broken down into the motion factors of space, time, weight, and flow: essentially, the ways that your body moves through the world. He further developed two elements for each Effort to describe their qualities: space (or direction) is either direct or indirect; time (or speed) is either quick or sustained; weight is either heavy or light; and flow is either bound or free. The eight Efforts acting techniques are:

Dab: direct, quick, light, bound

Float: indirect, sustained, light, free

Press: direct, sustained, heavy, bound

Wring: indirect, sustained, heavy, bound

Glide: direct, sustained, light, free

Punch: direct, quick, heavy, bound

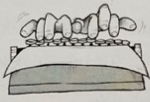

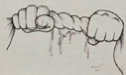

Slash: indirect, quick, heavy, free

Flick: indirect, quick, light, free³²

Teorian ja tekstin tasolla effortit voivat tuntua hankalilta hahmottaa, mutta niitä voisi verrata Chekhov-tekniikan psykologisiin eleisiin. Ne ovat samalla tavalla fyysisiä toimintoja, jotka synnyttävät näyttelijässä ja/tai katsojassa jotain uutta (tunnetilaa, mielikuvaa tunteesta, kuvaa tunteesta, energiaa jne.) East 15:ssä teimme paljon erilaisia harjoitteita effortien avulla: liikettä, tanssia ja monologeja. Monologeissa saatoimme käyttää efforteja puheessa ja kehossa. Lopuksi yhdistelimme efforteja niin, että keho oli esimerkiksi DAB ja puhe FLICK. Tällöin keho teki naputtavaa liikettä ja puhe oli nopeaa ja pyyhkäisevää. Laban Effortit synnyttävät siis mielikuvia, ja mielikuvat liikettä tai ääntä. Jokainen oppilas tulkitsee itse näitä määreitä. Teimme monologiharjoitusta muiden katseen alla yksi kerrallaan. Kun oli vuoroni, muut opiskelijat katselivat ja yrittivät arvioida, mitä efforteja käytin. Laban efforttien avulla syntyi mielenkiintoisia hahmoja, tunnetiloja ja tilanteita.

³² Backstage 8.4.2023.

Laban effortien soveltaminen aksenttien hahmottamiseen on mielestäni hyvä idea. Alla oleva kuva on kirjasta *How To Do Accents*.³³ Kaavio kuvaa näiden effortien ominaislaatuja. (Tästä kaaviosta kuitenkin puuttuu aiemmin mainitsemani flow: bound vai free) Voisiko sanoa, että Standard American olisi laadultaan PRESS ja Scottish DAB³⁴? Minkälainen effort olisi suomalaisaksentissa?

		SPACE	WEIGHT	TIME
	GLIDE	Direct	Light	Sustained
	FLOAT	Indirect	Light	Sustained
	DAB	Direct	Light	Sudden
	FLICK	Indirect	Light	Sudden
	PRESS	Direct	Heavy	Sustained
	WRING	Indirect	Heavy	Sustained
	PUNCH	Direct	Heavy	Sudden
	SLASH	Indirect	Heavy	Sudden

The ability to change the dynamics of your speech is essential if you want to do accents.

35

On hyvä tunnistaa, että itselle uudet aksentit saattavat tuntua omaan suuhun ja korvaan hyvin vierailta. Joku aksentti saattaa kuulostaa aina valittavalta, joku aksentti aggressiiviselta. Tätä ei kannata pelästyä, vaan sen voi kääntää nimenomaan

³³ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 154.

³⁴ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 155.

³⁵ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 154.

voimavaraksi. Jos aksentista tunnistaa tällaisia elementtejä, tai efforteja, ne jäävät paremmin mieleen. On joku ankkuri, johon aksentin voi kytkeä mielessään.

On hyvä myös kokeilla eri efforteja kehoon. Tapa, jolla aksenttia puhutaan, voi olla kehollisesti erilainen kokemus kuin mitä koet puhuessasi omaa aksenttiasi. Liikuttaako aksentti kehoasi eri tavalla? Liikkuvatko kätesi eri tavalla? Yksin treenatessa yliampumista ei tarvitse pelätä.

4.3.2 Prosody: *Tune* eli melodia ja rytmi

Kirjassa *How To Do Accents* puhutaan siitä, että jokaisella aksentilla on oma *tune*, eli tässä tapauksessa melodia ja rytmi.³⁶ Melodiaa voi tarkastella monella tapaa, mutta melodiasta olisi tärkeää tunnistaa etenkin seuraavat elementit: rytmi ja dynamiikka, intonaatio (miten puheen sävel kulkee ylös ja alas lauseen ja sanojen sisällä), sekä se, soiko aksentin melodia duurissa vai mollissa.

*Accents operating within small bands, with small slides between semitones and quarter tones may be described musically as having a Minor quality (West Midlands, Liverpool), whereas those that have the wider bands with steps between full tones may be described as Major (London, Edinburgh).*³⁷

Aksentilla voi olla ominaismelodia, ja jos tämän tietää, voi aksentin tunnistaa jopa heti ensimmäisestä lauseesta. Ominaismelodian lisäksi, aksentin intonaatio/melodia saattaa muuntua eri tunnetilojen mukana. Myös kysymyksissä ja erilaisissa konteksteissa intonaatio/melodia voi vaihdella. Riippuen ihmisestä ja opeteltavasta aksentista, aksentin melodian logiikan voi oppia nopeastikin korvakuulolta. Joissakin tapauksissa täytyy todella syventyä pitkäksikin aikaa siihen, miten aksentin melodia, painotus, rytmi ja intonaatio toimivat.

³⁶ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 156.

³⁷ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 157.

Omasta kokemuksestani voin sanoa sen, että mitä kauempana aksentti on omastani, sitä helpompi minun on tunnistaa sen ominaismelodia, ja mitä lähempänä aksentti on omaani, mitä ”neutraalimpi” se on omaan korvaani, sitä vaikeampi minun on tunnistaa sen hienovaraisia vaihteluita. Joskus aksentit todella vaativat paljon kuuntelua, treeniä ja kuunneltavaa materiaalia, josta ammentaa.

Aksentin rytmiin vaikuttavat muun muassa seuraavat asiat:

- *Vowel Lengths: Short vowels will create a punchy, rapid rhythm (London). Vowel extensions on the stressed syllables together with reductions on the unstressed will create a very swingy, on-off rhythmic pattern (RP).*
- *Consonant Strength: Strong consonants create weighty movement from syllable to syllable (Yorkshire). Loose consonants seem to merge the syllables together (Liverpool).*
- *Glottal Stops: Glottal stops create a staccato effect; the more there are, the more staccato the rhythm will feel (Newcastle)*
- *Suspension: The characteristic Welsh lilt (and Swedish too, for that matter!) comes when even stress is placed on two syllables and the voice ‘suspends’ between them.³⁸*

Lauseiden ja sanojen sisällä rytmi voi olla aksenttikohtaisesti hyvinkin erilaista omasta aksentista. Joskus voi olla hyvä taputtaa lauseiden mukana, jotta hahmottaa aksentin ominaisrytmin. Tämän jälkeen voi puhua omalla aksentilla ja taputtaa sen rytmiin, jotta todella näkee, tuntee ja kuulee rytmien eron.

³⁸ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 159–160.

4.4 KTS: *Pronunciation* eli ääntäminen

Neljäs P on *Pronunciation* eli ääntäminen. Yleensä tämä tulee ensimmäisenä mieleen ajatellessa aksentteja. KTS:ssä tämä on vasta neljäs ja viimeinen P. Kirjoittajat lähestyvät ääntämistä aksenttien kohdalla näin:

*Pronunciation is the aspect of accent analysis most commonly addressed in other approaches to accent. Under this heading, it is important to distinguish clearly between the characteristic sounds of an accent (phonetics) and their distribution (phonology). Actors need to develop a physical and perceptual sense of precisely how a speech sound is rendered in an accent, but it is equally important to know under which conditions that sound is deployed.*³⁹

Ääntämisessä on aksenttien välillä paljonkin variaatiota. Eri aksenteissa on erilaisia tapoja lausua kirjainyhdistelmiä, ja nämä tulee aksenttikohtaisesti selvittää. Joskus logiikka on selkeä, joskus se varioi jopa aksentin sisällä. Esimerkiksi Brooklyn-aksentissa ”coffee” lausutaan karkeasti ”kuaffii”. Suomalaiseen korvaan ”o” lausutaan siis usein ”uo”. Tämä uo-diftongi on läsnä osassa sanoja ja osassa taas ei. Samanlaisia sääntöjä ja niiden poikkeuksia löytyy monista aksenteista.

Ensimmäinen selvitettävä asia on kuitenkin se, onko aksentti *rhotic* vai *non-rhotic*.

Eli lausutaanko aksentissa aina kirjoitetut r-kirjaimet, vai ei:

Rhotic – People who always say an R whenever it is written –

ORDER MOTHER CART HERE

Non-rhotic – People who only say an R if there is a vowel sound spoken after it –

*HARRY HERO BRING SACRED RIGHT*⁴⁰

Rhotic-aksentteja ovat esimerkiksi suurin osa Amerikan aksenteista, suurin osa Kanadan aksenteista, suurin osa Intian aksenteista, Irlannin ja Skotlannin aksentit.

³⁹ Knight-Thompson Speechwork. 14.4.2023.

⁴⁰ Haydn Rowles & Sharpe 2009, 40.

Non-Rhotic aksentteja ovat mm. Uuden Seelannin aksentti, New Yorkin aksentti, RP ja Australian aksentti.

Knight-Thompson Speechworkin lähestymistapa aksentteihin on siis hyvin kattava. Neljä P:tä, People, Posture, Prosody ja Pronunciation luovat hyvän ja vakaan pohjan aksentille ja sen opiskelulle.

5. AKSENTTITUNTEJA JA HAHMON RAKENTAMISTA

Kerron tässä kappaleessa kokemuksistani aksenttitunneilta sekä ryhmäopetuksessa että yksilöopetuksessa. Aksenttituntien rakenne voi varioida hyvinkin paljon riippuen opettajasta ja oppilaiden tarpeista. Siksi korostan, että nämä ovat omakohtaisia kokemuksiani, eivätkä välttämättä päde kaikkiin aksenttitunteihin ja -opettajiin.

5.1 East 15 Acting School ja ryhmäopetus

Olen saanut aksenttiopetusta ryhmämuotoisesti yhden lukuvuoden ajan lähes viikoittain opiskellessani East 15 Acting Schoolissa Isossa-Britanniassa 2017–2018. Opiskelin tuolla vuoden kestäväällä MA Acting International –linjalla (12kk), jossa näyttelijäopiskelijoita oli ympäri maailmaa. Pääsin pääsykokeiden kautta suoraan maisterivaiheeseen työkokemukseni ja koulutukseni takia. Ennen East 15:iä olin valmistunut kandidiksi ja maisteriksi Helsingin yliopistolta pääaineena teatteritiede sekä tehnyt töitä freelance-näyttelijänä.

East 15 Acting School on osa University of Essexiä. Se on sijoittunut useana vuonna peräjälkeen ensimmäiselle sijalle Guardianin yliopistovertailuissa⁴¹ (*Best UK Universities for Drama and Dance*) ja on osa *Federation of Drama Schools*:eja⁴². East 15 on Britteissä maineikas koulu⁴³, vaikka Suomessa se on vielä suhteellisen tuntematon. Avaan East 15:nin taustaa sen takia, koska olen huomannut, että Suomessa tieto Iso-Britannian teatterikorkeakouluista on hyvin vähäistä. Lyhyesti voisi sanoa, että opetus East 15:ssä on verrannollisesti hyvin tasokasta ja tähän opetukseen kuuluu aksenttiopetus.

East 15:ssä pääsin ensimmäistä kertaa elämässäni aksenttitunneille. En alkuun tiennyt mitä odottaa. Meille opetettiin RP:tä⁴⁴ ja opettajanamme toimi Colin Sadler. Sivusimme

⁴¹ The Guardian 12.4.2023

⁴² Federation of Drama Schools 12.4.2023

⁴³ Backstage 12.4.2023

⁴⁴ RP (Received pronunciation) vs POSH ENGLISH The Differences and the HISTORY Explained 30.3.2023.

RP:ta myös viikottain äänenkäytön tunneilla, joissa opettajanamme oli Christina Gutekunst.

RP on Isossa-Britanniassa näyttämökielen standardi. Se on ”neutraali aksentiton aksentti”, joka on ikään kuin puheen kirjakieli. Muun muassa uutistenlukijat ja iPhoneen Siri puhuvat sitä, myös Cambridge Dictionaryn foneettinen kirjoitus on RP:ta.

RP:n juuret kumpuavat yksityiskouluista ja tavalliseen korvaan RP saattaa kuulostaa hienostuneelta. Olemme opiskelleet Suomessakin koulussa englantia, joka pohjaa ääntämyksensä RP:hin. Tosiasiassa Isossa-Britanniassa sitä puhuu kuitenkin vain noin 3% väestöstä.⁴⁵

Ryhmätunneilla kävimme läpi RP:n ääntämystä pala kerrallaan. Joka viikko aiheena oli uusi äänne. Kävimme läpi lausunnan fysiologiaa, esimerkkilauseita ja kielijumppaa. Opettaja kulki jokaisen oppilaan kohdalla ja katsoi tiiviisti meidän suitamme ja kielen liikkeitä, oppilaiden lausussa esimerkkilauseita ja äännteitä. Muita kuuntelemalla opin valtavasti.

Jostain syystä oletin, että natiiveille englanninpuhujille RP tulisi olemaan helppo nakki. Olin väärässä. Sehän on samankaltainen oletus, kuin että kaikki suomalaiset osaisivat helposti kaikkia suomalaisia mureita. Oli jännittävää huomata, kuinka oma korva oppi nappaamaan aksentin ominaisäänteet. Vaikka itse en heti osannutkaan tuottaa oikeita äännteitä, muiden puheesta kuuli paljon. Kuulin missä mentiin oikeaan suuntaan ja mitkä äännteet kuulostivat RP:hin vääriltä. Usein kyse oli ääntöväylän asennosta, äänenväristä (tone) tai melodiasta (prosody).

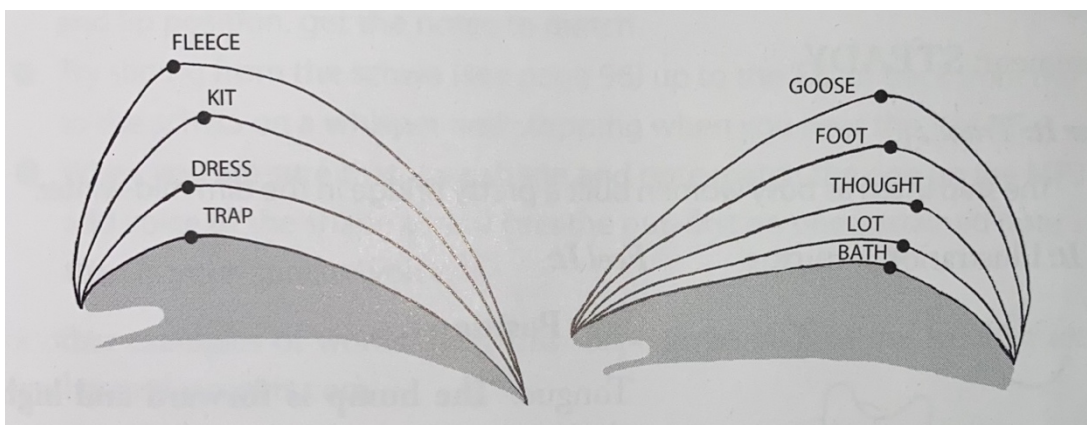
Yleistäen voisi sanoa, että amerikkalaisten ääntöväylän asento on erilainen kuin mikä RP:ssa on standardi. Näin ollen puheessa on luontaisesti paljon enemmän ”twangia” kuin briteillä, ja he usein kuulostavat tämän takia myös kovaäänisemmiltä kuin britit. Myös puheen melodia ja intonaatio on RP:ssa tunnistettava ja erilainen verrattuna moniin amerikkalaisiin aksentteihin. Amerikkalaiset joutuivat ryhmätunneilla työstämään paljon näitä osa-alueita. Meillä suomalaisilla sen sijaan ääni on hyvin

⁴⁵ British Library 30.3.2023.

takainen ja jouduimme työskentelemään sen eteen, että äänen sointipaikka saatiin etisemmäksi. Myös melodian opettelussa ja äänteiden paikantamisessa oli paljon työtä. Tärkeimpinä oppeina RP-ryhmätunneista jäi mieleeni:

- **T:n lausuminen**⁴⁶. T:n lausumista kuvattiin pistomiekan näpäytykseksi. T lausutaan useimmiten, ja sen lausumisesta voi tunnistaa britin amerikkalaisesta.
- **Linking R**⁴⁷. Linkittävä r, joka saatetaan lausua sanojen perään, joissa ei edes ole r:ää. Tätä tehdään puheen sujuvoittamiseksi. Esimerkiksi: I saw a great film last night lausuttaisiin: ”Ai-sora-greit-film-laast-nait.”
- **KIT-list**.⁴⁸ Lista sanoista, joissa esiintyvät kaikki RP:n vokaaliäänteet (vowel shapes): KIT, DRESS, STRUT, FOOT, GOOSE, FLEECE, NURSE, TRAP, BATH, LOT, THOUGHT, FACE, GOAT, PRICE, CHOICE, MOUTH, NEAR, SQUARE.

Näiden lisäksi opiskelimme paljon kielen asentoa: missä asennossa kieli on kussakin äänteessä. Alla oleva kuva havainnollistaa kielen asentoja. Vasemmalla on ikään kuin etuhampaat, näin kielen asennon hahmottaa paremmin. Kieli vaikuttaa vahvasti ääntöväylän asentoon ja siihen, mihin ääni kimpoaa, eli zoneen. Kielen asento onkin aksenttien opiskelussa hyvin keskeisessä asemassa.

⁴⁶ When to Pronounce /t/ in Modern RP British English 1.4.2023.

⁴⁷ The Intrusive /r/ and Linking /r/ - British English Pronunciation & Connected Speech 3.4.2023.

⁴⁸ Haydn Rowles & Sharpe 2012, 50.

⁴⁹ Haydn Rowles & Sharpe 2012, 53.

Ryhmässä opiskelusta oli minulle paljon hyötyä. Toki ryhmätunneilla jouduin myös kohtaamaan häpeän ja oman riittämättömyyden tunteen, kun jokin äänne ei vain osunut paikoilleen. Toisaalta ryhmätunneilla oli jatkuva vertaistuki läsnä ja siellä pystyin nähdä myös muiden ponnistelut aksenttien kanssa. Kun ympäriltä kuuli myös muita aksentteja ja niiden taipumista RP:hin, RP:n lainalaisuudet ymmärsi paremmin. Korva kehittyi kuulemaan oikeat äänteet nopeammin.

5.2 Yksilötunneista yleisesti

Olen ottanut kolme yksilötuntia zoomin kautta ja osallistunut myös ryhmä-zoom-tunnille. Olen saanut yksilöopetusta siis verrattain vähän, mutta oppinut näistä valtavasti.

Yksilöopetuksessa opettajanani on toiminut Zendejas. Löysin Zendejasin *Spotlightin* kautta. Spotlight⁵⁰ on Isossa-Britanniassa järjestö ja sivusto, joka toimii casting-alustana ja alan verkostona. Spotlightiin kuulumisen kertoo siitä, että olet käytännössä näyttelijänä ammattilainen. Sinne voi liittyä vain, jos on tehnyt ammatikseen näyttelijäntöitä tai jos on käynyt Iso-Britanniassa tutkintoon johtavan näyttelijäntaiteen koulutuksen. Spotlight pitää säännöllisesti erilaisia verkkokursseja, luentoja ja casting-tapaamisia, joista suuri osa on Spotlightiin kuuluville ilmaisia.

Spotlight pitää silloin tällöin myös aksenttitunteja zoomin välityksellä. Osallistuin ryhmätunneille aiheina General American Accent ja Scottish Accent (intro), joiden opettajana oli Zendejas. Zendejas on äänenkäytön opettajana myös ArtsEd:ssä⁵¹ ja hänen taustansa on musiikkiteatterissa. Hän oli lämmin, kannustava ja tarkkakuuloinen, joten kokeilin myös yksityistunteja.

Mitä yksilötunneilla sitten tapahtuu? Kaikki yksilötuntini ovat tapahtuneet zoomin kautta ja ymmärtääkseni tämä on hyvin tyypillinen tapa opiskella aksentteja yksilötunneilla.

⁵⁰ Spotlight 3.4.2023.

⁵¹ ArtsEd 10.4.2023.

Itse vertaisin aksenttiopetuksen yksilötunteja laulutunteihin ja myös niiden hinnat pyörivät samoissa summissa. Tunnit räätälöidään oppilaan tarpeiden mukaan ja niitä voi ostaa useamman tunnin paketeissa tai yksittäisinä tunteina. Aksentteja voi tunneilla yleisestikin opiskella, mutta koska tunneilla on hintaa, mielestäni on hyvä olla jokin selkeä tavoite: produktio, koe-esiintyminen tai koekuvaus tulossa, jossa joku aksentti on tarpeellinen.

Haluan lähtökohtaisesti, että aksenttitunnilla aksenttia hiotaan, eikä opiskella alusta lähtien. Näin saan tunnista enemmän irti. Siispä teen etukäteistyötä.

5.2.1 Etukäteistyötä ja hahmon rakentamista

Kerron seuraavaksi etukäteistyöstä ja hahmon rakentamisesta. Avaan kokemuksiani hahmoni Harley Quinnin ja Brooklyn-aksentin parissa.

Etukäteistyö alkaa ennen aksenttituntia. Tällöin valitsen tekstin ja aksentin, joita haluan työstää. Tässä tapauksessa se oli Harley Quinnin Brooklyn-aksentti. Tarkemmin määriteltynä Margot Robbien esittämän Harley Quinnin Brooklyn-aksentti. Tämä oli ohjaajani pyyntö. Harley Quinn oli yksi hahmoistani taiteellisessa opinnäytetyössäni Neptune⁵².

Olin kerran aiemminkin tehnyt Brooklyn-aksenttia East 15:nin produktiossa *Bonnie who lived*. Tiesin siis jo aksentin perusteet, mutta koska edellisestä kerrasta oli aikaa, halusin tehdä etukäteistyöni hyvin.

Menin YouTubeen katsomaan pätkiä, joissa kuului Brooklyn-aksentti ja näkyi suun liikkeet aksenttia puhuttaessa. Aksentin kuuntelussa on hyvä huomioida se, että oikeasti kuuntelee korva tarkkana, miltä aksentti kuulostaa. Hutiloitu kuunteleminen ja sen pohjalta matkiminen voi johtaa valheelliseen kuulokuvaan. Korvat saattavat kuulla asioita, jotka eivät ole totta. Kuuntelemme helposti muita aksentteja oman aksenttimme äänneiden kautta. Jos heti alamme matkia, saatamme peittää omalla äänellämme

⁵² Neptune 11.2.2023

ääniesimerkin antaman tarkan tiedon. Itse saatan lausua e:n suomalaisena e:nä enkä aksentin vaatimana e:nä. Olen todistanut näitä väärinkuulemisen hetkiä myös kollegojeni kanssa kuunnellessamme samoja pätkiä vierekkäin. Olemme kuulleet ääninäytteistä eri asioita, kummatkin omien aksenttiemme kautta. Tämän takia koen erittäin tärkeäksi oikeasti *kuunnella*, sitten vasta toistaa. Kun kuulokuvan lisäksi näkee miltä suu näyttää tehdessään näitä ääniteitä, kuulokuva voi tarkentua ja äänen imitoiminen helpottua.

Tämän lisäksi etsin videoita, joissa näyttelijä Robbieta haastateltiin liittyen aksenttiin.⁵³ Löysin pätkän, jossa hän kertoi prosessistaan aksentin parissa. Hän kertoi, miten hänen aksenttiopettajansa oli pyytänyt häntä puhumaan niin, kuin olisi juuri ottanut akryylilyynin. Kynsilakka oli vielä märkä, joten sen sotkemista tuli välttää. Tämä aiheutti Robbielle tietyn tavan käyttää käsiään puhuessaan. Sormet levällään ja suorina, tahdittaen puhetta terävästi. Puheen tahdittaminen käsillä sai aikaan asenteen puheeseen ja aksentti löytyi. Joskus liikekieli voi auttaa äänen ja aksentin löytymisessä. Koitin tätä omaan kehooni ja tunnustelin, voisiko omalla hahmollani olla samankaltainen liikekieli. Se ei tuntunut oikealta. Jatkoin tutkimustyötä.

Tämän jälkeen etsin pätkiä elokuvista, joissa Robbie puhui Harley Quinninä.⁵⁴ Kuuntelin ääntä, äänenkorkeutta ja hain sen paikkaa suussani. Imin tietoa ja matkin puhetta katsoessani videoita. Yritin hakea aksentin ominaislaatuja. Googlailin myös muita julkisuuden henkilöitä ja hahmoja, jotka ovat Brooklynistä. Etsin haastattelupätkiä heistä ja kuuntelin. Eniten kuitenkin kuuntelin Robbien Harley Quinniä, koska tiesin että hahmoni pohjautuisi tähän hahmoon.

Etsin lisäksi pätkiä, joissa erilaiset aksenttiopettajat opettavat Brooklyn-aksentin perusteita.⁵⁵ Opetusvideoissa on tärkeää verrata opeteltavaa aksenttia omaan aksenttiin. Jos YouTube-videossa kehoitetaan viemään ääntä takaisemmaksi, on hyvä ottaa huomioon, että meidän suomalaisten ääntäminen on jo luontaisesti takaisempi, kuin esimerkiksi englannin kielen puhujien. Tunnistan siis oman aksenttini ominaisuudet ja lähdän niistä liikkeelle. Muuten voin päätyä tekemään ylimääräisiä korjausliikkeitä,

⁵³ Margot Robbie's Brooklyn Accent #shorts 3.4.2023.

⁵⁴ Harley Quinn being iconic for almost three minutes 5.4.2023.

⁵⁵ How to Do a Brooklyn Accent | Accent Training 10.4.2023.

jotka voivat johtaa epäterveelliseen äänenkäyttöön ja/tai väärin äänteisiin. Jos on mahdollista, otan yksilötunteja, joissa koulutettu opettaja kuulee mitä teen ja voi opastaa minua siitä käsin.

Yritin sovittaa Harley Quinnin ääntöväylän asentoa suuhuni ja hakea, mitä liikkeellistä laatua se aiheutti minun kehossani. Miten minun Harley Quinn liikkuisi, kun se puhuisi Brooklyn-aksentilla? Millainen olisi sarjakuvaan pohjautuvan lapsekkaan tappajan – joka ristiriitaisesti on myös äärimmäisen koulututtunut tohtorishenkilö – ääni, rytmi ja liikekieli? Mieleeni nousivat sanat: punchy ja playful. Ne olivat aksentin ankkurit.

Harley Quinnin kohdalla työni painottui paljolti siis jo olemassa olevan hahmon, hänen äänensä ja hänen aksenttinsa imitointiin. Mikäli olisin rakentanut hahmoa, joka ei pohjautu olemassa olevaan (fiktiiviseen) henkilöön, olisin etsinyt vielä laajemmin ääninäytteitä ja videoita netistä erilaisilla ja eri-ikäisillä äänillä. Olisin hakenut ja varioinut laajemmin oman hahmoni ääntä ja sitä, miten hahmoni puhuu tätä aksenttia. Olisiko hän heleä-äänisempi vai möreä-äänisempi? Nopeatempoisempi vai hidas? Ja mikä olisi hahmon suhde aksenttiin ja aksentin suhde hahmon ääneen?

Joskus oman äänen muuttaminen auttaa aksentin ankkuroimisessa kehoon.

Tein East 15:ssä *Love and Information* –näytelmässä hahmon, jolla oli Scouse-aksentti. Tätä puhutaan Liverpoolissa ja sen lähiseuduilla. Ainoa tapa, jolla sain tästä aksentista ja hahmosta kiinni, oli niin, että puhuin astetta huokoisemmalla ja käheämmällä äänellä. Tämä soundi ja mielikuva hahmon asenteesta ohjasivat ääntöväylän asentoni oikeaan asentoon, ja pystyin puhumaan tällä aksentilla.

Toinen tapa ankkuroida aksentti kehoon ja mieleen on keksiä spring board sentence, eli ponnahduslautalause, jolla ponnahdat takaisin aksentin pariin. Eli lause, jonka sanat aksentilla, joka ohjaa ääntöväylän asennon aksentin mukaiseksi ja saat aksentista taas kiinni. Aina näitä lauseita ei tarvitse keksiä itse. Opiskelukaverini East 15:ssä sanoi, että hänen ponnahduslautalauseensa RP:hin on: ”I’m Hermione Granger – and you are?” Tämä lause sanottuna tismalleen samalla intonaatiolla, kuin Emma Watson sanoo Harry Potter ja Viisasten kivi –elokuvassa. Mielestäni tämä oli loistava ponnahduslautalause. Sain siitä heti kiinni. Siitä lähtien olen myös itse käyttänyt sitä.

Kun sain Harley Quinnin aksentista ja ennen kaikkea aksentin ääntöväylän asennosta kiinni, siirsin fokukseni tekstiin. Yritin pitää saman ääntöväylän asennon, asenteen, rytmin, melodian ja tonen, ja puhua tekstiä sen kautta. Hiljalleen paljastuivat hankalimmat lauseet ja sanat, joissa en ollutkaan varma lauseiden ääntämisestä tai intonaatiosta. Kirjoitin näitä muistiin tulevaa aksenttituntia varten.

Olisin halunnut mennä ensin aksenttitunnille ja vasta sen jälkeen kohtaustreeneihin, mutta kohtaustreenit olivat ensin. Ensimmäisellä kerralla kohtausta tehdessä tajusin, että nyt on se totuuden hetki. En voi vetää hahmoa ja aksenttia puolittain. Minun täytyy hypätä ja sukeltaa syvään päätyyn, vaikka aksenttiani ei ole vielä hiottu kuntoon opettajan kanssa. Siispä hyppäsin.

Tämä ei ollut ensimmäinen kerta.

5.2.2 Ensimmäinen kerta aksentin kanssa –muistelo

Ensimmäinen kerta kun näyttelin itselleni vieraalla aksentilla, tapahtui East 15:ssä aiemmin mainitsemani Scouse-aksentin parissa. Harjoittelimme Love and Information –näytelmää devising-tekniikalla. Minä ja toinen suomalainen opiskelija saimme tehtäväksemme työstää lyhyttä kohtausta, jossa oli kaksi henkilöä. Sain idean: mitä jos nämä hahmot puhuisivat Essexin aksentilla? Tämä oli siis hatara mielikuvani Essexin aksentista, jota en todellisuudessa osannut. Oikeasti pohjasin aksentin lapsuudestani rakkaaseen elokuvaan. Matkin tajuamattani Spice Girls –elokuvan Melanie C:tä. Kohtausta, jossa kaikki Spice Girlsit ovat jo äitejä. Melanie C ajaa kohtauksessa kuntopyörää ja puhuu vahvemmallalla aksentilla kuin normaalisti.⁵⁶ Melanie C on Liverpoolista, ei Essexistä. Hän puhuu siis Scouse-aksentilla, ei Essexin aksentilla. Tätä en silloin tiennyt, eikä sillä ollut minulle niin väliä. Olin utelias ja hullun rohkea. Halusin kokeilla aksentteja, joten näin tilaisuuteni koittaneen. Tiesin miltä haluamani aksentti kuulosti, vaikka en osannut paikantaa sitä oikein. Ajattelin, ettei ollut mitään menetettävää. Korkeintaan nolaisin itseni natiivien englanninpuhujien edessä ja ohjaajamme edessä. Niinpä vedimme kohtauksen. En säästellyt piiruakaan. Hyppäsin syvään päähän ja maalasin isolla pensselillä.

⁵⁶ Spice World 1997.

Kohtauksen jälkeen oli hiljaista ja kaikki katsoivat meitä yllättyneinä. ”*That was actually really good! I can’t believe we have a Finnish actor here, who speaks with a Scouse-accent*”, ohjaajamme sanoi minulle. Tajusin samassa, että olin paikantanut aksentin väärin, joten häpesin vähän. Mutta aksentti itsessään oli mennyt läpi, joten olin riemuissani! Sain myös muilta hyvää palautetta. Kaikki olivat jopa vähän hämmentyneitä. Oma aksenttini oli normaalisti niin erilainen. Tästä lähtien minut tiedettiin sinä suomalaisena, joka rakastaa aksentteja ja tieni aksenttien parissa alkoi. Treenasimme aksentin kuntoon aksenttiopettajamme kanssa, ja opiskelukaverini sai Scouse-aksenttia puhuvan ystävänsä nauhoittamaan meille repliikit ääninäytteiksi.

Scouse-aksenttiin hyppäämisestä tuli yksi vuoden kohokohdistani. Hullu rohkeus maksoi itsensä takaisin. Esitysten jälkeen monet opiskelijat tulivat kiittelemään erityisesti tästä kohtauksesta.

On tärkeä ymmärtää, että aksentin opettelu vaatii rohkeutta ja häpeän yli loikkaamista. Kun yrittää puhua itselleen uudella aksentilla, laittaa samalla itsensä alttiiksi kritiikille. Joku muu saattaa sanoa, puhutko aksenttia oikein tai väärin. Tästä ei kuitenkaan kannata välittää. Ei voi oppia, jos ei yritä.

On myös tärkeää muistaa, että puhdasta aksenttia ei puhu kukaan. Maailma on koko ajan murroksessa ja ihmisten muuttaminen paikoista toisiin vaikuttaa myös kielen kehittymiseen. Puhdasta aksenttia ei yksinkertaisesti ole – ja kuka on sanomaan, miten sinun hahmosi todellisuudessa puhuu. Sehän on fiktiota! Otan siis palautetta vastaan vain aksenttiopettajaltani ja ihmisiltä, joiden mielipiteeseen luotan. Pyrin kokeilemaan rohkeasti, hyväksymään virheellisyyteni ja astumaan häpeän yli. Vain näin voin oppia.

Olen jälkikäteen kysellyt aksenttiopettajaltani, onko olemassa oikeaa tapaa lähestyä aksenttia: pikkutarkasti kartan kanssa vai soitellen sotaan? Vastaus oli, että oikeaa tapaa ei ole. Jokainen lähestyy omalla tavallaan.

Itse koen, että minulle on helpompaa aluksi liioitella ja hypätä syvään päähän. On helpompi tehdä suuria, ylimalkaisia vedoksia, ja tämän jälkeen tarkentaa.

Tätä voisi verrata musiikin kuunteluun ja jammailuun. Kun musiikkityylin sielu löytyy, on helpompi jammailla tyylilajin mukaisella tavalla. Lukemalla vain nuotteja, pelkäämällä virheitä ja toteuttamalla teknisesti hyvää, musiikin sielu saattaa jäädä puuttumaan, ja tulkinta jää platkuksi. Aksenteillakin on sielunsa.

5.2.3 Yksilötunti: Nina Zendejas

Takaisin asiaan. Harley Quinn, Brooklyn-aksentti ja etukäteistyön jälkeinen yksilötunti. Kuten aiemmin kerroin, yksilötunnit räätälöidään oppilaan tarpeen mukaisesti. Tällä kertaa tarpeeni oli selkeä: hioa Brooklyn aksentin pienet osaset paikalleen.

Kerroin Zendejasille alkuun roolihahmosta, tämän aksentista, produktiosta, kohtauksesta ja kohtausten ideasta. Mitä tarkemmin voi kertoa mitä on tekemässä, sitä tarkemmin opettaja voi myös auttaa.

Zendejas pyysi minua lukemaan kohtausten Brooklyn-aksentilla, samalla kun hän kuunteli korva tarkkana. Hän teki merkintöjä ja saattoi välissä pyytää sanomaan joitain sanoja uudestaan. Ensimmäiset vedot ovat mielestäni aina jännittäviä. Huomaan itsekkin omat virheet paremmin. On tärkeää rentoutua ja vetää aksentti sellaisella suorituksella kuin silloin pystyy. Opettajahan on minua varten.

Koen että on hyödyllistä, että aksenttiopettaja tietää äidinkieleni. Tällöin minulla tulee turvallisempi olo. Koen, että oman aksenttini sudenkuopat piirtyvät paremmin esiin ja niiden työstöön päästään nopeammin käsiksi. Minulla sudenkuopat ovat erityisesti vokaaliäänteissä kuten KIT sanan [i]. Sanon i:n aina turhan suomalaisittain kirikkaana i:nä, kun todellisuudessa i äänne viedään englannissa i:n e:n ja ö:n välimaastoon. Zendejas ei tiennyt tarkemmin suomen kielestä, joten kävin hänen kanssaan läpi suomen kielen ääntämystä ja erityisesti suomen kielen vokaaleja. Meillä on vokaaleissa esimerkiksi paljon samaa, kuin mitä espanjan ja italian kielessä on. Käytin näitä kieliä voi vertailukohtana. Kun Zendejas tiesi äidinkieleni ja verrattavat kielet, hän osasi kuunnella puhettani tämän filtterin läpi. Näin hän osasi huomauttaa, mikäli lähdin lausumaan vokaaleja suomen kielen kautta. Näin reitti oikealle polulle löytyi nopeammin.

Kun olin pari kertaa lukenut kohtauksen, Zendejasin yliviivaustussi alkoi liikkua käsikirjoituksen parissa. Jokaisella aksentilla on omat ”sääntönsä” ja lainalaisuutensa. Esimerkiksi Brooklyn-aksentti on non-rhotic aksentti, jolloin sanan lopussa olevaa r:ää ei lausuta. Näin ollen kaikki r-kirjaimet merkattiin vihreällä. Seuraavaksi merkattiin o:t, jotka mahdollisesti lausuttaisiin uoa. Merkkauksissa käytettiin KIT-listaa (joka löytyy sivulta 36.) Jokainen KIT-listan samanlainen äänne merkattiin samalla värillä. Samalla kun näitä merkattiin, äänneet käytiin läpi ja tarvittaessa ääntämystäni korjattiin ja tarkennettiin. Poikkeuksia sääntöihin oli muutama, ja nekin merkattiin käsikirjoitukseen. Lopulta käsikirjoitus oli täynnä erilaisia täpliä. Korjausten jälkeen kohtaus luettiin uudelleen. Nyt eri äänneet olivat nähtävissä ja minun oli helpompi muistaa ne.

Aksenttitunnin jälkeen Zendejas lähetti zoom-videon wetransfer-linkkinä ja latsin sen itselleni talteen. Tämän jälkeen tarvitsin vain toistoa, toistoa ja toistoa. Video oli aksentin opettelussa hyvä tukiväline, sillä saatoin palata sen pariin uudelleen kuuntelemaan opettajan antamia ääniesimerkkejä. Näin pystyin hioa aksenttiani paremmaksi.

Tämän jälkeen menin kohtausharjoituksiin uusin eväin. Pääsin soveltamaan aksenttia käytännössä. Aksenttitunneilla olimme keskittyneet lausumiseen, aksentin rytmiiin ja aksentin ominaislaatuun. Kohtausharjoituksissa näyttelijäntyö astui kuvioon. Tutkailin, mitä eri tunnetilat ja suunnat aiheuttavat aksentille. Huomasin, että aggressiivisemmat tunteet pitivät aksenttia paremmin ruodussa kuin rakkaudellinen hempeily. Tämä kävi järkeen, sillä olin ankkuroinut aksentin sanoihin *punchy* ja *playful*. Pysin viettämään pidempiä aikoja hempeämmissä tunnetiloissa aksentin kanssa ja totutin itseäni myös pehmeämpään äänenkäyttöön. Pikkuhiljaa aksentti asettui uomiinsa näyttelijäntyön ja kohtauksen parissa. Harjoitusten jälkeen arvioin, tarvitsisinko lisää tukea Zendejasilta vai en. Totesin, että minulla oli oikeat eväät aksentin opettelua varten. Nyt minun tulisi vain keskittyä omaan työskentelyyn aksentin parissa ja tämän ankkurointiin näyttelijäntyöhön harjoituksissa.

Aksenttiopetuksessa on hyvä hahmottaa, mikä toimii itselle ja mikä ei. Tämän hahmottaa vain kokeilemalla. Minulle toimii parhaiten ääniesimerkkien kuuntelu, matkiminen, liioittelu, toisto ja hahmon kautta kokeilu. Joillekin foneettiset kirjaimet tai suun sisäiset kartat ovat avuksi aksentin äänteiden opettelussa. Minua nämä eivät yleensä juurikaan auta. Ne saattavat olla tukena aksentin opettelussa, mutta tosiasiaa opin parhaiten kuulemalla ja toistamalla.

Tämän lisäksi luon lähes huomaamattani jokaiseen aksenttiin alter egon. Mikäli näytelmän hahmo onkin täysin erilainen kuin jo luomani alter ego, kehitän aksentille toisen alter egon, joka on lähempänä hahmoa. Alter ego on minulla käytännössä hahmon muodossa oleva asetus (setting), joka pitää ääntöväylän asennon, melodian ja intonaation kurissa. Minua tämä auttaa.

Yritän muistaa, että vaikka kuinka opiskelisin jotain aksenttia, arkienglantini on yhä arkienglantini. Se ei välttämättä muutu miksikään tai heti parane, vaikka opiskelisin aksentteja. Oma aksenttini on oma aksenttini. Aksenttiopetuksen hedelmät näkyvät siis yleensä enemmän fiktiossa kuin arjessa. Fiktiossa myös lainalaisuudet ovat pysyvämpiä ja ne harvemmin radikaalisti muuttuvat esityksestä toiseen. Yritän olla turhautumatta tästä. Voin toki oppia aksenttiopetuksesta asioita myös omaan aksenttiini, mutta tunneilla fokus on aina enemmän fiktiossa.

Oma arkienglantini riippuu myös siitä, kenen kanssa puhun. Natiivipuhujien kanssa englantia tuntuu välillä luontevammalta ja soljuvammalta. Ei-natiivi -puhujien kanssa se voi takkuilla jopa todella paljon. Peilaan helposti toisten puhetta myös ääntöväylän asennossa. Mikäli otan vahingossa suomalaisen aksentin ääntöväylän asennon, englantia on huomattavasti vaikeampi puhua. Tätä peilaamista tekevät melkein kaikki. Muistan, kuinka amerikkalaiset opiskelukaverini alkoivat välillä takellella puheessaan, koska päivät pitkät kuulivat meidän ei-natiivi -puhujien puhetta. Tämäkin siis vaikuttaa arkienglantiin. Pyrin myös muistamaan, että oppiminen ei ole lineaarista. Välillä aksentin puhuminen sujuu helpommin, välillä tulee todella vaikeita päiviä. Pyrin juhlimaan onnistumistani, ja suhtautumaan lempeämmin ja tutkailevammin vaikeampiin päiviin. Näin jaksan paremmin ja opiskeluasenne pysyy hedelmällisenä.

6. MITÄ AKSENTTEJA SUOMALAISTEN NÄYTTELIJÖIDEN PITÄISI OSATA?

Siinäpä vasta kysymys, johon ei oikeastaan ole oikeaa vastausta. Meillä kaikilla on omat aksenttimme. Mikäli identifioidut suomalaisiksi, sinulla on mahdollisesti suomalaisaksentti. Näin ollen, jos joku roolittaja pyytää sinulta suomalaista aksenttia, voit tarjota omaasi. Mutta jos ajattelet, miten joku suomalainen kaverisi puhuu englantia, hän tuskin puhuu englantia täysin samanlaiselle aksentilla kuin sinä. Onko sekin sitten suomalaisaksentti? Mahdollisesti on. Riippuu, kuka kysyy.

Jokainen aksentti on todellisuudessa laveampi kuin ajattelemme. Suomen kielen puhujina korvamme ovat tottuneet suomalaisaksenttiin. Olemme tulleet sen ominaispiirteille hiukan kuuroiksi ja isojen linjojen sijaan kuulemme pienet eroavaisuudet tarkemmin. Jos emme kuule muita aksentteja arjessamme, saatamme unohtaa, miltä suomalaisaksentti oikeastaan kuulostaa. Jos sen sijaan vietämme viikon tai kaksi ulkomailla suurkaupungissa kuten Lontoo, ja kuulemme päivät pitkät erilaisia aksentteja, ja yllättäen kuulemme suomalaisen puhumassa englantia, tunnistamme suomalaisaksentin nopeasti. Tällöin meidän oman aksenttimme ominaispiirteet piirtyvät selkeämmin esiin.

Mikäli roolittaja pyytää selftapeen suomalaista aksenttia, hän todellisuudessa pyytää aksenttia, joka vastaa hänen mielikuvaansa suomalaisesta aksentista. Siihen mahdollisesti kuuluu aksentin ominaispiirteet, isommat linjat. Tämäkin toki riippuu roolittajasta. Jos on kyseessä kansainvälinen casting, on hyvä pohtia, tietääkö roolittaja miltä suomen kieli tai suomalaisaksentti kuulostaa? Jos suomalaisaksentista ei ole oikeasti tietoa, se saattaaakin olla jotain muuta, kuin mitä roolittaja on ajatellut. Suomalaisaksentilla ei ole vielä paljoa näkyvyyttä kansainvälisissä sarjoissa ja elokuvissa, joten tietoaakaan siitä ei ole vielä paljoa kansainvälisillä markkinoilla.

Mahdollisesti tämän takia joskus pyydetäänkin ”skandinaavista aksenttia”. Kun kuuluin vielä Spotlightiin, näin casting calleja, joissa haettiin skandinaavisia näyttelijöitä, jotka puhuvat skandiaksenttia. Miltä se sitten kuulostaa? Miten ruotsalaiset puhuvat

englantia? Tai tanskalaiset? Kuulostavatko ne samanlaisilta? Tai kuulostavatko ne samalta kuin suomalaisaksentti? Minusta eivät. Toki aksenteissamme saattaa olla samankaltaisuuksia ei-skandinaavisen henkilön korvaan. Me Pohjoismaissa asuvat saatamme olla yhteneväisyyksillemme kuuroja. Yleisöllä ja vastaanottajalla on väliä. Jos esimerkiksi jonkinlainen viikinkisarja tai -elokuva julkaistaisiin Pohjoismaissa, jossa kaikki puhuisivat sekalaista skandiaksenttia, meille se ei välttämättä menisi läpi. Me ehkä kuulisimme, kuka on ruotsalainen, kuka tanskalainen ja niin edelleen. Ellei sarjaa varten sitten kehitettäisi skandiaksenttia, jonka kaikki treenaisivat yhteneväiseksi. Mutta jos tämä sarja tai elokuva julkaistaisiin esimerkiksi Isossa-Britanniassa, ylimalkainen skandiaksentti luultavasti toimisi. On siis hyvin paljon yleisöstä kiinni, kuinka tarkkoja tai laveita aksenttien kanssa voidaan olla.

Usein, kun suomalaisia näyttelijöitä roolitetaan, casting breakdownissa, eli roolitus ilmoituksessa, haetaan skandinaavisia näyttelijöitä. Vaikka Suomi ei varsinaisesti kuulukaan Skandinavian niemimaahan, itse uskaltaisin kutsua itseäni skandiksi. En aiemmin ajatellut asiaa näin, mutta East 15:ssä opiskellessani opin katsomaan suomalaista kulttuuria laajemman linssin läpi. Ruotsin, Norjan ja Tanskan kulttuurit ovat todella lähellä suomalaista kulttuuria maailman mittakaavalla. Meillä on hyvin paljon yhteistä, mikä pohjaa tietenkin myös siihen, että Suomikin on ollut aikoinaan Ruotsin vallan alla. Yhteistä kulttuurista historiaa on, ja nykyisyydessä yhteneväisyys näkyy mm. skandimuotina, skandimuotoiluna ja niin edelleen. Uskaltaisin väittää, että skandi on myös puhekielinen sana, joka usein liitetään ilmiöön, muotoilukieleen, kulttuuriin, elämäntapaan ja maailmaan, jonka luoja ovat skandinaaviset henkilöt; suunnittelijat ja taiteilijat. Se on maailma, jonka monet meistä suomalaisista tunnistavat – koska olemme osa sitä. On hyvä ottaa huomioon toisen henkilön näkökulma ja nähdä, mitä hän termillä skandi mahdollisesti tarkoittaa. Luultavasti hän tarkoittaa laajempaa käsitystä skandinaavisesta ja pohjoismaisesta kulttuurista, jota Suomi on osa. Näin on myös roolituksissa.

Jaetun kulttuurisen kokemuksen huomasi myös opiskelijakavereideni kanssa. Me suomalaiset, ruotsalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset ystävästyimme helposti, koska yhteneväinen kulttuurinen taustamme loi kaikille selkeän pohjan, jonka päälle rakentaa. Meillä oli jo jotain jaettua. Jotain yhteistä. Tämän takia en itse pahastu, jos suomalaiset

niputetaan yhteen skandien kanssa. Sanoisin, että sana ”Scandinavian” on myös terminä enemmän käytetty kuin ”Nordic”. Maailmalta käsin ja roolituksissa Suomi nähdään usein osana Skandinaviaa. Tällöin olisi hölmöä, jos me täältä käsin päättäisimme, että emme lähtisi hakemaan skandirooleihin.

*”Mitä enemmän suomalaisia näyttelijöitä, ohjaajia, kirjoittajia ja elokuvia menestyy maailmalla, sitä paremmin Suomesta ja suomalaisista tiedetään. Sitä enemmän tulee casting breakdowneja, joissa etsitään nimenomaan suomalaisia näyttelijöitä”.*⁵⁷

Juttelin aksenteista ja roolituksista Raakel Huikurin kanssa. Huikuri on *Lisa Richards Nordicin* agentti. *The Lisa Richards Agency* on kansainvälinen agenttuuri, jolla on toimistot Lontoossa, Dublinissa ja Helsingissä.⁵⁸ Huikuri työskentelee Nordicin puolella Helsingissä, jonka listoilla on pohjoismaisia ja virolaisia näyttelijöitä. Huikuri hoitaa siis paljon sopimuksia liittyen suomalaisiin tuotantoihin, mutta jatkuvasti pöydällä ovat myös kansainväliset castingit. Kansainvälisissä tuotannoissa usein roolitukset jaetaan suoraan kansainvälisten roolittajien ja agenttien välillä. Harvemmin tulee julkisia casting calleja, joista suomalaiset näyttelijät ilman agenttia saisivat tietää. Agentittomalle näyttelijälle tie kansainväliseen uraan ilman agenttia onkin vaikeampaa. Muita agenttuureja, jotka tällä hetkellä toimivat Suomessa tai osittain Suomessa ovat *Actors in Scandinavia*, *Diamanda Management* ja *Aura Actors*. Suomalaisia näyttelijöitä on toki muidenkin kansainvälisten agenttuurien listoilla, kuten tanskalaisen *Panorama Agencyn* listoilla.

Mitä aksentteja suomalaisilta sitten pyydetään kansainvälisissä castingeissä? Huikurin mukaan suurimmassa osassa roolituksista, jotka tulevat hänen pöydälleen, näyttelijöitä pyydetään näyttelemään omalla aksentillaan. Tällöin se tarkoittaa suomalaisten kohdalla suomalaista/skandinaavista aksenttia – eli roolittajan ja tuotantoyhtiön mielikuvaa tästä aksentista. Joskus saattaa tapahtua niinkin, että näyttelijän oma aksentti on ”liian hyvä” ja häntä pyydetään ”huonontamaan tätä”. Tässä tapauksessa tarkoitetaan, että pyydetään

⁵⁷ Huikuri 6.4.2023.

⁵⁸ The Lisa Richards Agency 5.5.2023.

viemään lausuntaa kauemmas natiivin englanninpuhujan ääntämyksestä kohti karkeampaa oman äidinkielen aksenttia. Tätä kuitenkin tapahtuu harvemmin.

Huikurin mukaan on huomionarvoista, että erilaiset aksentit ovat joissakin tuotannoissa hyvinkin toivottuja. Aksenttien kirjo luo ”nykyaikaista kuvaa”. Silloin tuotannossa näkyy kansainvälisyys. Erityisesti historiallisissa sarjoissa, viikinki- tai fantasiasarjoissa erilaiset aksentit – etenkin skandinaaviset aksentit – ovat jopa toivottavia:

”Siellä on paljon maaperää suomalaisille näyttelijöille. Vähän kaikenlaisia tuotantoja tulee pöydälle, mutta voisi sanoa, että etenkin historialliset sarjat ovat sellaisia, jotka ovat kiinnostuneita suomalaisista näyttelijöistä.”⁵⁹

Huikurin mukaan omien aksenttien lisäksi roolituksissa on pyydetty pääosin General American –aksenttia tai RP:ta. Myös venäläistä aksenttia on pyydetty suomalaisilta näyttelijöiltä, mutta näitä pyyntöjä tulee nykyisin vähemmän.

Juttelin aksenteista myös amerikkalaisen aksenttiopettaja Julia Fohn kanssa, joka työskentelee accent ja voice coachina *David Geffen School of Drama at Yale*:ssa. Hän listasi, että muita hyödyllisiä aksentteja osata olisivat mahdollisesti: Texas, Tennessee, New York, Contemporary London, RP, Dublin ja Irish.⁶⁰ Mikäli haluaa lähteä opiskelemaan aksentteja varastoon, tässä olisikin lista valmiina. On kuitenkin eri asia, kuinka paljon suomalaisia roolitetaan näihin rooleihin. Usein pyritään roolittamaan henkilö, joka oikeasti puhuu tätä aksenttia. Mutta mikäli opiskelee useampia aksentteja vakuuttaviksi, mahdollisuuksien kirjo kasvaa.

Huikuri sanoi, että tarvittaessa aksenttiopetusta on myös tuotannoissa tarjolla. Harvemmin tällaisia tilanteita tulee kuitenkaan vastaan – yleensä halutaan aksentti, jonka näyttelijä osaa jo – mutta jos tuotannossa on joku spesifi aksentti, jonka kanssa tulee olla erityisen tarkka, apua on tarjolla. Aksenttiopetus tapahtuu tällöin yleensä

⁵⁹ Huikuri 6.4.2023.

⁶⁰ Foh 11.4.2023.

ennakkotyönä ennen kuvauksia. Jos korjauksia tarvitaan, jälkiäänityksissä näitä voidaan myös tehdä.⁶¹

Huikurin mukaan yleisesti palaute suomalaisten näyttelijöiden aksenteista on ollut positiivista. Suomalaisaksentti on selkeä, neutraali ja tasainen. Näin ollen se on myös helposti muokattavissa.

Suosittelisiko Huikuri sitten suomalaisille näyttelijöille aksenttiopetusta?

”Minun mielestäni se ei ole vaatimus, mutta kyllä se on hyvin suuri etu. Ihan vaan jo sen takia, miten paljon Suomeen on mahdollisesti tulevaisuudessa tulossa kv-tuotantoja, joissa ehdottomasti tarvitaan just eikä melkein tiettyä aksenttia. Kun on käsitys siitä, mitä aksenttiopetus on, voi ottaa myös uuden aksentin helpommin haltuun.”⁶²

⁶¹ Huikuri 6.4.2023.

⁶² Huikuri 6.4.2023.

7. ONKO AKSENTEILLÄ NÄYTTELEMINEN KULTTUURISTA OMIMISTA?

Voisinko valkoisena suomalaisena näytellä intialaisella aksentilla? Voinko tarinan kautta perustella kaikki valinnat – myös aksentin? Onko aksenteilla näytteleminen kulttuurista omimista? Kysyin tästä kolmelta eri accent coachilta ja heidän vastauksensa olivat keskenään erilaiset.

Kulttuurinen omiminen on monimutkainen aihe, kun liikutaan fiktion maailmassa. Näyttelijöinä työmme usein perustuu siihen, että hyppäämme hahmon kenkiin ja herätämme tarinan hahmon kautta eloon. Usein tämä hahmo elää erilaista elämää kuin me, ja on mahdollisesti myös kotoisin jostain muualta kuin me. Omasta mielestäni näyttelijäntyön hauskuus perustuukin siihen, että saa hetken elää fiktiossa todeksi sellaista elämää, jota itse ei todellisuudessa elä. Mutta tämä ei ole ongelmatonta. Näyttelijäntyö tapahtuu harmaalla alueella. Kun pelataan kulttuurisilla identiteeteillä, myös kulttuurisen omimisen raja voi mennä rikki. Harmillista kyllä tämä raja ei ole selkeä vaan veteen piirretty viiva. Aksentit ovat parhaimmillaan väylä kirkkaaseen havaintoon ja hahmon rikastuttamiseen. Pahimmillaan niillä voi loukata pahasti.

Maailma ei ole tasa-arvoinen paikka, ei myöskään fiktion kerronnan tasolla. On tärkeää kysyä, kenen tarinoita kerrotaan, kenen toimesta ja kuka siitä hyötyy? Kulttuurinen omiminen on monimutkainen ilmiö:

”Ainakin ilmiötasolla puhuttaessa tärkeää on valtasuhde. Kysymys on siitä, että on olemassa vallan epätasapaino ja se, jolla on enemmän valtaa, ottaa toisen kulttuuriperintöä omakseen ja käyttää sitä väärin.”⁶³

Näin saamelaisaktivisti Petra Laiti on tiivistänyt haastattelussa liittyen kulttuuriseen omimiseen.

⁶³ Nyman, Iltalehti 2021.

Representaatio on tärkeää. Tällä hetkellä näemme liikaa valkoisten tarinoita valkoisten asioista, valkoisten näyttelijöiden näyttelemänä. Tarvitsemme moniäänisempää ja monikulttuurisempaa tekijyyttä fiktion luomisen kaikille tasoille: työryhmiin, näyttelijöiksi, tuottajiksi, kirjoittajiksi, tuotantoyhtiöihin, kanaviin, valitsijatahoihin ja niin edelleen. Kantasuomalaisena cisnaisena tiedostan sen, että minulla on sokeita pisteitä. Naisnäyttelijänä tunnistan nahoissani ainoastaan *male gazen*, eli maskuliinisen katseen, työttelyn ja naishahmojen objektisoinnin. Naishahmojen representaatio saakin minut välillä jopa raivon partaalle. En tiedä millaista on elää vähemmistönä Suomessa, Euroopassa ja maailmassa ylipäätään. En tiedä millaista on elää sorrettuna. En tiedä miltä se tuntuu, kun ihonvärin perusteella tehdään oletuksia. Olen elänyt vain oman elämäni. Siksi tiedostan, että minulla on paljon opittavaa ja aksenttien kontekstissa tämä on tärkeä ottaa huomioon.

Tämän päivän cancelointi-kulttuuri on ärhäkkä ja syystäkin. Koska näyttelijäntyö on julkinen ammatti, canceloinnin vaara koskee myös meitä. Väitöskirjatutkija Emmi Holm tiivistää canceloinnin seuraavasti:

”Se on ihmisen, ryhmän tai instituution ongelmalliseen toimintaan ja sortavaan käytökseen puuttumista julkisesti. Ongelmalliseksi koetut teot tuomitaan. – – Siinä peräänkuulutetaan vastuunkantoa ja oman valtaposition ja ongelmallisen käytöksen reflektointia.”⁶⁴

Cancelointi ei kuitenkaan ole ongelmatonta. On hyvä ja tärkeä saattaa ihmiset vastuuseen virheistään, mutta mikäli rangaistuksena on cancelointi, oppiminen voi jäädä tapahtumatta. Me olemme kaikki lopulta ihmisiä ja virheitä sattuu väistämättäkin. Toivoisin suopeampaa (mutta suoraa ja jämptiä) tapaa saattaa ihmiset vastuuseen teoistaan, sillä lempeydellä, että virheet saa ja voi hyvittää. Aivan kuten normaalissa elämässä yleensä. Mutta silti: ”do your research”, keskustele ja tarvittaessa kysy. Seuraa sosiaalisessa mediassa ihmisiä erilaisista taustoista. Pysy ajan hermoilla, avoimena ja uteliaana. Ja ennen kaikkea tutustu ihmisiin erilaisista taustoista. Näin minä itse pyrin tekemään.

⁶⁴ Mustonen 2021.

Kun keskustelu representaatiosta ja kulttuurisesta omimisesta on tapetilla, on tärkeää ottaa tämä huomioon myös aksenttien kohdalla. Kyselin tästä aksenttiopettajilta. Carlos sanoi:

”Accent acquisition, meaning taking someone else’s accent, is cultural appropriation. The actors that I work with are going to make money sounding like someone else’s culture. – – Whereas someone from that culture, is not going to make money in that role. That’s something you have to remember – and why I think, this much research is important. You have to weigh: am I the one? Am I the one who should get to do this, tell this story and be the one making this money.” ⁶⁵

Carloksen mukaan on siis tärkeää pohtia, olenko minä oikea ihminen kertomaan tämän tarinan tässä roolissa. Hänen mukaansa ideaalimaailmassa rooleihin castattaisiin hahmojen kanssa kulttuurisesti juuriltaan täsmäviä näyttelijöitä. Tällöin kaikki siis näyttelisivät enemmän tai vähemmän itseään, joka taas on pois näyttelijäntaiteen transformaatiosta. Työskentelemme siis rajapinnalla. Harmaalla alueella, jossa kelluvat kulttuurinen omiminen ja näyttelijäntyöllinen muodonmuutos. Näin ollen moraali on näyttelijälle tärkeä työväline. Näyttelijäntyöllisten valintojen mukana tulee aina kantaa vastuu, varsinkin aksenttien ja kulttuurien kohdalla.

Tietenkin tämä vastuu on myös ohjaajilla, käsikirjoittajilla, tuottajilla, roolittajilla ja tuotantoyhtiöillä. Lopulta roolin kuitenkin tekee näyttelijä itse. Halusimme tai emme, valintamme henkilöityvät meihin. Me joudumme lopulta kantamaan vastuun, vaikka joku tuottaja olisikin tarjonnut meille roolia. Me olemme ottaneet työn vastaan ja tehneet valinnan.

Tällaisista julkisia kömmähdyksiä on tapahtunut monia. Esimerkiksi ”yas queen” – fraasin käyttö väärässä kontekstissa ja ilman fraasin alkuperän tuntemusta, voidaan nähdä kulttuurisena omimisena. Muun muassa amerikkalainen realitysarja *Ru Paul’s Dragrace* on tuonut tämän fraasin valtavirran käyttöön. Monet meistä ovatkin viljelleet sitä kevyesti arkikielessä. Kun arjesta mennäänkin fiktion, fiktion julkaisuun ja siitä

⁶⁵ Carlos 29.3.2023

rahantekoon, vastuu on kannettava eri tavalla. Fraasin alkuperä on nimittäin syvällä historiassa, josta kovin moni fraasin käyttäjä ei ole tietoinen:

The phrase, which is a rallying cry of encouragement among Black women and queer people of colour, originates from Black vogue and drag scenes, and was likely first used by Black trans women.” ⁶⁶

Kun fraasia käytettiin komediasarja *Broad Cityn* jaksoissa, ilman oikeaa kontekstia ja fraasin alkuperän tunnustusta, syntyi kinkkinen tilanne, josta sarjan näyttelijä Ilana Glazer pyysi myöhemmin julkisesti anteeksi: ” - *That was appropriation. I'm sorry for it.* ”⁶⁷ Vaikka fraasi ei olekaan sama kuin aksentti, siinä pelataan samoilla säännöillä. On kyse toisen kulttuurin kielellisten ilmaisujen käyttämisestä väärässä kontekstissa ilman lainaamisen tunnustusta. Toisin sanoen tämä on vallan väärinkäyttöä, tässä tapauksessa kulttuurista omimista.

Foh sanoi, että yksi tapa lähestyä tätä on oikeat ihmiset. Mikäli pystyt todistamaan, että jossain päin maailmaa asuu ihminen, joka näyttää suurin piirtein sinulta ja joka omaa sellaisen aksentin, mitä roolissasi tulet tekemään, olet oikealla polulla.⁶⁸ Eli käytännössä, jos pystyisin todentamaan, että Delhissä on valkoinen nainen, joka näyttää suurin piirtein minulta, jolla on delhiläinen aksentti, voisin tehdä roolin, jolla on delhiläinen aksentti. Itse miettisin kuitenkin, perusteleeeko näytelmän tarina aksentin käytön. Jos tarina kertoisi esimerkiksi naisesta, joka on aikoinaan perheensä kanssa muuttanut Pohjoismaista Delhiin, jossa hän on kasvanut viisivuotiaasta lähtien aikuiseksi, en näkisi aksentin käytössä lähtökohtaisesti ongelmia. Tämän jälkeen toki miettisin, mistä tarina kertoo, kenen tarina kerrotaan, onko tarina moraalisesti jotain sellaista, jonka takana voin seistä, ja miten ja millaisena intialainen kulttuuri näytetään. Selvittäisin myös, kuinka paljon käsikirjoittaja tosiasiasa tietää intialaisesta kulttuurista ja/tai olisiko työryhmässä intialaisia henkilöitä. Mitä enemmän tietoa kulttuurista on, sitä laajempi tietopankki työryhmässä on. Isommilta kömmähdyksiltä voidaan näin mahdollisesti välttyä lyhyelläkin keskustelulla.

⁶⁶ The Star 15.4.2023.

⁶⁷ Pride 8.4.2023.

⁶⁸ Foh 11.4.2023.

Intia esimerkiksi on ollut Iso-Britanninan kolonisoima, ja näin ollen alistetussa asemassa länsimaalaiseen kulttuuriin nähden. Stand up -komiikassa käytetään termiä ”punch up”. Toisin sanoen: pilkataan heitä, joilla on enemmän valtaa ja jotka ovat yhteiskunnallisesti paremmassa asemassa. Mikäli pilkkaa yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevia tämä voidaan nähdä mauttomana.⁶⁹ Aksenttien parissa voi mielestäni soveltaa samaa logiikkaa. Kulttuurit, jotka suhteessa omaan kulttuuriin ovat sen yläpuolella, ovat usein turvallisia aksentteja, joita en pelkäisi lähestyä ja tehdä. Kulttuurit, jotka ovat olleet kolonisaation alaisena, sorrettiina tai muuten kyseenalaisessa asemassa suhteessa länsimaiseen kulttuuriin, ovat sitten pohdinnan alaisia. Kun kulttuurihyppyt ovat suurempia, on tärkeää tehdä taustatyö ja pohtia historiallisesti, kuka on kyykyttänyt ja ketä. Omatunto ja moraali käyttöön, ja sitä kautta tutkimustyöhön. Olenko minä oikea henkilö kertomaan tämän tarinan?

Fiktio on monella tapaa vapaa kenttä, mutta vapauden mukana tulee vastuu. Myös näyttelijänä täytyy olla valmis perustelemaan omat valintansa ja seisomaan niiden takana. Virheitä ei kuitenkaan tarvitse pelätä. Väittäisin, että luovuus kuolee pelon ilmapiirissä. Virheitä sattuu ja tapahtuu, ja niistä oppii. Hyvät tarkoitukset, uteliaisuus ja asioista selvää ottaminen ovat aina hyvä lähtökohta näyttelijäntyölle. Ja jos mokaa, pyytää anteeksi. Sitten taas eteenpäin.

Ystäväni ja kollegani näyttelijä Anssi Niemi teki sooloesityksen *Straight Acting*, jossa hän pohti omakohtaisesti representaation ongelmia. Kenen tulisi näyttellä homoroolit?

”Voisko itse asiassa olla jopa niin, että se hetero joka ei tästä paskasta mitään tiedä, kykeneekin paljon vapautuneempaan ja puhtaampaan tulkintaan kuin minä? Että sen takia se hetero kannattaakin palkata. Ei näy mitään kiusallista hankausta identiteetistä, historian representaatioiden painolastia, hän ei liikaa ongelmoi – tekee vaan, on tosi vapaa siinä roolissa ja niin edelleen. Ehkä mä kannan liikaa mukanani.”⁷⁰

⁶⁹ USA Today Entertainment 8.4.2023.

⁷⁰ *Straight Acting* 10.3.2023.

Näyttelijäntyöhön kuuluu loikkaus ja transformaatio toiseksi.
Valinnoissa, joita teemme, piilee taiteemme kauneus ja vastuu.
Oikeata tai väärää ei ole. On vain veteen piirretty viiva.

8. LOPUKSI

Rakkauteni aksentteja kohtaan on suuri. Tämä kirjallinen opinnäytetyöni oli yritykseni tuoda rakkauteni esiin, jotta muutkin voisivat rakastua aksentteihin, ja niiden transformatiiviseen voimaan. A Love Letter to Accents.

Tällä hetkellä Teatterikorkeakoulussa ei ole kursseja, jotka keskittyisivät aksentteihin. Tämä on ymmärrettävää, koska suurin osa työstämme tapahtuu suomeksi. On kuitenkin produktioita, joissa näyttelijäntaiteen opiskelijat näyttelevät ruotsiksi ja/tai englanniksi, kuten omalla kohdallani kävi, ja josta olin riemuissani.

Tein taiteellisen opinnäytteeni Neptune-produktiossa, joka oli kokonaan englanniksi. Minulla oli yhdeksän roolia, ja alkuun haaveilin tietenkin, että kaikilla näillä roolihahmoilla olisi ollut erilaiset aksentit. Aikaraja tuli vastaan, ja lopulta ehdin sukeltaa vain muutamaankin aksenttiin. Tässä tilanteessa olisi ollut ihanaa, jos koulun puolelta olisi ollut tarjota aksenttiopetusta. Kiireessä sitä en edes kysynyt, koska ajattelin, että sellaisen järjestäminen olisi liian monimutkaista. Siispä opiskelin aksentteja omin päin sekä aksenttiopettajani opissa.

On selvää, että suurin osa rooleista, joita Suomessa näyttelijä pääsee näyttelemään, on suomeksi. Mutta mikäli näyttelijä haluaa päästä työskentelemään kansainvälisissä produksioissa, aksenttiopetus olisi mielestäni paikallaan. Näin työllistymisen mahdollisuudet parantuisivat ja näyttelijäntyö englanniksi rikastuisi.

Varovainen kysymykseni onkin siis seuraava: voisiko Teatterikorkeakoulussa näyttelijäntaiteen maisterivuosina olla jokin kurssi, joka käsittelisi aksentteja? Jos aksenttiopetusta olisi opetusohjelmassa, niiden pariin osaisi tarvittaessa hakeutua matalammalla kynnyksellä myös valmistumisen jälkeen, työelämässä. Tähän asti, kun olen puhunut aksenttiopetuksesta tai aksenttitunneista, yllättävän moni opiskelijakaverini ei ole edes tiennyt, mitä näillä tunneilla tehdään. Englanninkielisissä maissa tämä on vankkumaton osa näyttelijäntaiteen opetusta. Voisiko se olla osa meidänkin tulevaisuuttamme?

Raakel Huikuri sanoi mielestäni inspiroivasti:

”Suomalainen elokuva kiinnostaa maailmalla enemmän kuin ehkä koskaan. Ja sitä myötä myös suomalaiset tekijät – ja näyttelijät (kiinnostavat). Meillä on paljon käsikirjoittajia, kuvaajia ja ohjaajia, jotka ovat siirtyneet täysin kv-puolelle. Se jo itsessään on hyvä juttu kaikille. Jos missä tahansa mainitaan suomi tai suomalaiset, niin se avaa ovia. Kaikki aina haluaa löytää jotain uutta, keksiä jotain uutta ja näyttää jotain uutta. Se on kiva, että me voidaan olla se uusi.”⁷¹

Toivoisin Suomeen enemmän tätä asennetta. Kansainvälisyys on mahdollisuus. Rehellisesti, se on myös oma unelmani: päästä tekemään töitä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomeksi ja englanniksi (ja toivottavasti joskus ruotsiksikin). Mielestäni on tärkeää muistaa, että suomalaisuutta ei tarvitse hukata kansainvälistymisessä tai näytellessään englanniksi. Omalla kohdallani suomalaisuus on osa kulttuurista identiteettiäni, enkä aio päästää siitä ikinä irti. Kansainvälistymisessä on kyse työkentän laajentamisesta. Isompaan lampeen hyppäämisestä. Samassa on hyvä varustaa työkalupakkinsa oikein, aksenttiopetus hyvänä lisänä.

Toki tänä päivänä ihmiset ovat tottuneet katsomaan sarjoja myös eri kielillä ja se on hienoa. Tekstitykset ovat enenevässä määrin käytössä. Näin ollen myös suomenkielisillä sarjoilla on mahdollisuus tavoittaa yhä suurempia yleisöjä. Mutta mikäli näyttelijänä haluaa maailmankartalle, kansainvälisiin produktioihin, työkieli on yleensä kuitenkin englanti – ja sen mukana tulevat aksentit.

Aksentilla näyttelemisen vaatii paljon työtä. Jos aksenttiopetus olisi osa opintoja Teatterikorkeakoulussa, hyppääminen aksenteilla näyttelemiseen työelämässä olisi sujuvampaa. Kenties mahdollisuutemme pärjätä kansainvälisesti myös paranisivat samalla.

⁷¹ Huikuri 6.4.2023.

Huikurin mukaan elämme parasta mahdollista aikaa kansainvälistymiselle. Kansainvälisissä tuotannoissa on työmahdollisuuksia suomalaisille näyttelijöille. Hänen mukaansa meillä ei välttämättä ole aiemmin ollut vaadittavaa itseluottamusta ja uskoa omaan tekemiseen, jota on löytynyt esimerkiksi naapurimaastamme Ruotsista. Onneksi tämä on muuttumassa. Se muuttuu sillä, että joku uskoo ja näyttää tietä. Menee ja tekee. Muutokset vaativat esimerkkiä. Tällä hetkellä meillä on jo useita kansainvälisesti töitä tekeviä suomalaisia näyttelijöitä. Se on jokaiselle näyttelijälle hyvä juttu.⁷²

Toivon lisää esimerkkejä, lisää jalkaa oven väliin, lisää jo tallattua tietä ja lisää uskoa omaan tekemiseen. Lisää haaveita ja niiden toteuttamista! Haluan kannustaa meitä unelmoimaan isommin. Kansainvälisemmin. Meillä on niin paljon taitoa ja talenttia tässä maassa, että oksat pois. Suomalainen osaajuus maailmankartalle.

Kolmekymppinen nainen pesee hampaitaan vessanpeilin edessä. Kello on jo yksitoista ja oven takaa kuuluu läppärin vaimea humina. Keltainen valo sirisee. Nainen tuijottaa peiliä. Hän siristää silmiä. Huulet mutristuvat hammastahnaahdon alla.

Sylkäisy.

⁷² Huikuri 6.4.2023.

9. LÄHTEET

Aaltonen, Olli, Aulanko, Reijo, Iivonen, Antti, Klippi, Anu & Vainio, Martti. *Puheentuottomekanismi*. Teoksessa *Puhuva Ihminen. Puhetieteiden perusteet*. 2009. Helsinki: Otava.

Adams, Richard. 2022. ”Bias against working-class and regional accents has not gone away, report finds.” Guardianin artikkeli. Haettu 3.5.2023.

<https://www.theguardian.com/inequality/2022/nov/03/bias-against-working-class-and-regional-accents-has-not-gone-away-report-finds>

ArtsEd. Verkkosivusto. Haettu 10.4.2023. <https://artsed.co.uk/>

Backstage. *Laban Movement Analysis: An Introduction for Actors*. Verkkosivusto.

Haettu 8.4.2023. <https://www.backstage.com/magazine/article/labamovement-analysis-guide-50428/>

Backstage. *The 16 Drama Schools all UK Actors Should Know*. Haettu 12.4.2023

<https://www.backstage.com/uk/magazine/article/the-drama-schools-uk-actors-should-know-67213/>

British Library. *Received Pronunciation*. Verkkosivusto. Haettu. 30.3.2023

<https://www.bl.uk/british-accent-and-dialects/articles/received-pronunciation>

Christina Bianco's 'Let It Go' cover as Idina Menzel, Demi Lovato & more! | Christina Bianco. Youtube-video, käyttäjältä Christina Bianco. Haettu 14.4.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=1us197eB6gQ>

Christina Bianco Diva Impressions 'Total Eclipse Of The Heart' (as Adele & more!) | Christina Bianco. Youtube-video, käyttäjältä Christina Bianco. Haettu 14.4.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=C3DIDPeurRw>

Ep. 77 "What is Vocal TWANG?". YouTube-video, käyttäjältä New York Vocal Coaching. Haettu 3.5.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=1BLVrYKmwvc>

Federation of Drama Schools. Verkkosivusto. Haettu 12.4.2023

<https://www.federationofdramaschools.co.uk/>

Harley Quinn being iconic for almost three minutes. Youtube-video, käyttäjältä Emilia.

Haettu 5.4.2023 https://www.youtube.com/watch?v=_LREaimK-I8

Haydn Rowles, Jan & Sharpe, Edda. *How To Do Accents*, toim. 2009. London: Oberon Books Ltd.

Haydn Rowles, Jan & Shapre, Edda. *How to Do Standard English Accents*. 2012.

London: Oberon Books Ltd.

How to Do a Brooklyn Accent | Accent Training. Youtube-video, käyttäjältä Howcast.

Haettu 10.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=T9yLRJA6zU8>

Helix. *Does DNA affect accents or perfect pitch?* Verkkosivusto. Haettu 20.4.2023.

<https://blog.helix.com/2018/08/does-dna-affect-accents-or-perfect-pitch/>

Julie Fohn zoom-haastattelu 11.4.2023. Haastattelija Susanna Hyvärinen. Hyvärisen yksityisarkisto, Helsinki.

Knight-Thompson Speechwork. *About the work.* Verkkosivusto. Haettu 14.4.2023.

<https://ktspeechwork.org/about-the-work/>

Korpela, Jukka. *Onko Suomen kirjoitusjärjestelmä ihanteellinen?* Avoin tietosivusto.

Haettu 15.4.2023. <https://jkorpela.fi/orto.html#xtocid304091>

Laukkanen, Anne-Maria & Leino, Timo. *Ihmeellinen ihmisääni*. 1999. Helsinki:

Gaudeamus.

Language Advantage. *What is an accent, and how can it be improved?* Verkkosivusto. Haettu 18.4.2023 <https://languageadvantage.ca/what-is-an-accent-and-how-can-it-be-improved/>

Learn Danish - The Danish "soft d" or "mute d". Youtube-video, käyttäjältä Wanna Learn Danish. Haettu 15.4.2023. https://www.youtube.com/watch?v=_GVtm4b3N2Y

Margot Robbie's Brooklyn Accent #shorts. Youtube-video, käyttäjältä celebrityanonymous. Haettu 3.4.2023 https://www.youtube.com/shorts/es8_npV_tCA

Mustonen, Roosa. 2021. *Mitä on cancelointi? Mikä on cancel-ilmio? Asiantuntija kertoo, mitä termit tarkoittavat*. Mtv-uutisten artikkeli. Haettu 30.4.2023. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mita-on-cancelointi-mika-on-cancel-ilmio-asiiantuntija-kertoo-mita-termit-tarkoittavat/8228756>

Neptune. Ohjaaja: Gréta Kristín Ómarsdóttir, käsikirjoittaja: Vera Boitcova, lavastaja: Magnús Sigurðarson, puvustaja: Jenni Sarkkinen, äänisuunnittelija ja musiikki: Juri Jänis, valosuunnittelija: Mari Agge, esiintyjät: Edit Williams, Linnea Sundblom, Senja Rajalin, Susanna Hyvärinen, Vera Boitcova. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Studio 4, Helsinki. Ensi-ilta 11.2.2023.

Nyman, Riikka. 2021. *Chisun lettikampaus herätti taas puheen kulttuurisesta omimisesta – tästä siinä on kyse*. Iltalehti. 2.10.2021. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/58530e17-0e6d-4ca1-8533-90d1fa972ba1>

Nina Zendejasin zoom-haastattelu 6.4.2023. Haastattelija Susanna Hyvärinen. Hyvärisen yksityisarkisto, Helsinki.

Pride. Ilana Glazer Apologizes for Broad City's Appropriation of 'Yas Queen'. Verkkosivusto. Haettu 8.4.2023 <https://www.pride.com/celebrities/2022/5/25/ilana-glazer-apologizes-broad-citys-appropriation-yas-queen>

Pro Voice - Miten saada voimaa ääneen? (Twang). YouTube-video, käyttäjältä Pro Voice by Sara Lindroos. Haettu 7.5.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=E-5ugJWexi0>

Raakel Huikurin zoom-haastattelu 6.4.2023. Haastattelija Susanna Hyvärinen. Hyvärisen yksityisarkisto, Helsinki.

Ron Carloksen zoom-haastattelu 29.3.2023. Haastattelija Susanna Hyvärinen. Hyvärisen yksityisarkisto, Helsinki.

RP (Received pronunciation) vs POSH ENGLISH The Differences and the HISTORY Explained, käyttäjältä LetThemTalkTV. Haettu 30.3.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=g0qShxkuS7Q>

Spiceworld. 1997. Elokuva. Ohjaus: Bo Spiers, käsikirjoitus: Kim Fuller & Jamie Curtis, kuvaus: Clive Tickner, Rooleissa: Victoria Beckham, Melanie Brown, Emma Bunton, Melanie Chisholm ja Geri Halliwell. Kesto 90min. [Iso-Britannia]: Columbia Pictures, Spice Productions, Fragile Films. Ensi-ilta 16.12.1997.

Spotlight. Verkkosivusto. Haettu 3.4.2023. <https://www.spotlight.com/>

Straight Acting. Käsikirjoitus, ohjaus ja näyttelijäntaide: Anssi Niemi, dramaturgia: Rasmus Arikka, äänisuunnittelu: Vili Pääkkö, valosuunnittelu: Jaakko Sirainen koreografinen ja liikkeellinen neuvonantaja: Suvi Kempainen, tuotanto: Tinni Torikka. Viirus Teatteri. Ensi-ilta 10.3.2023.

The Guardian. *UK universities ranked by subject area: Drama & dance*. Verkkosivusto. Haettu 12.4.2023. <https://www.theguardian.com/education/ng-interactive/2021/sep/11/best-uk-universities-for-drama-dance-league-table>

The Intrusive /r/ and Linking /r/ - British English Pronunciation & Connected Speech. Youtube-video, käyttäjältä ETJ English. Haettu 3.4 <https://www.youtube.com/watch?v=Mttg4EPZbDs>

The Star. *The etiquette of whether to say 'YAS QUEEN'*. Verkkosivusto. Haettu 15.4.2023 <https://www.thestar.com/vancouver/2019/02/28/the-etiquette-of-when-to-say-yaas-queen.html>

The Lisa Richards Agency. Verkkosivusto. Haettu 5.5.2023. <https://lisarichards.co.uk/>

USA Today Entertainment. *Comedians like Chappelle, Gervais want to punch down. But what about the need to punch up?*. Verkkosivusto. Haettu 8.4.2023. <https://eu.usatoday.com/in-depth/entertainment/2022/08/01/dave-chappelle-ricky-gervais-importance-of-punching-up-in-comedy/7528931001/>

What Languages Sound Like To Foreigners. Youtube-video, käyttäjältä Sara Forsberg. Haettu 10.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=ybcvlixvscw&t=9s>

What Languages Sound Like To Foreigners #2. YouTube-video, käyttäjältä Sara Forsberg. Haettu 10.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=vhccAx-2KJ8>

When to Pronounce /t/ in Modern RP British English. YouTube-video, käyttäjältä ETJ English. Haettu 1.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=kJIMgLnjeJQ>

Wikipedia. *Kansainvälinen foneettinen aakkosto*. Verkkosivusto. Haettu 3.5.2023. https://fi.wikipedia.org/wiki/Kansainv%C3%A4linen_foneettinen_aakkosto